ศัพท์การเมือง และการทูต

โดย

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

เจ้าภาพ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๙

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961132348

วันที่ 9 ก.ย.37.
เลขทะเบียน 0437
เลขหมู่ ๑๐๗
จ๒๑๔๙
.๒๕๔๑

ศัพท์การเมือง และการทูต

โดย

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เจ้าภาพ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๙

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล
มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

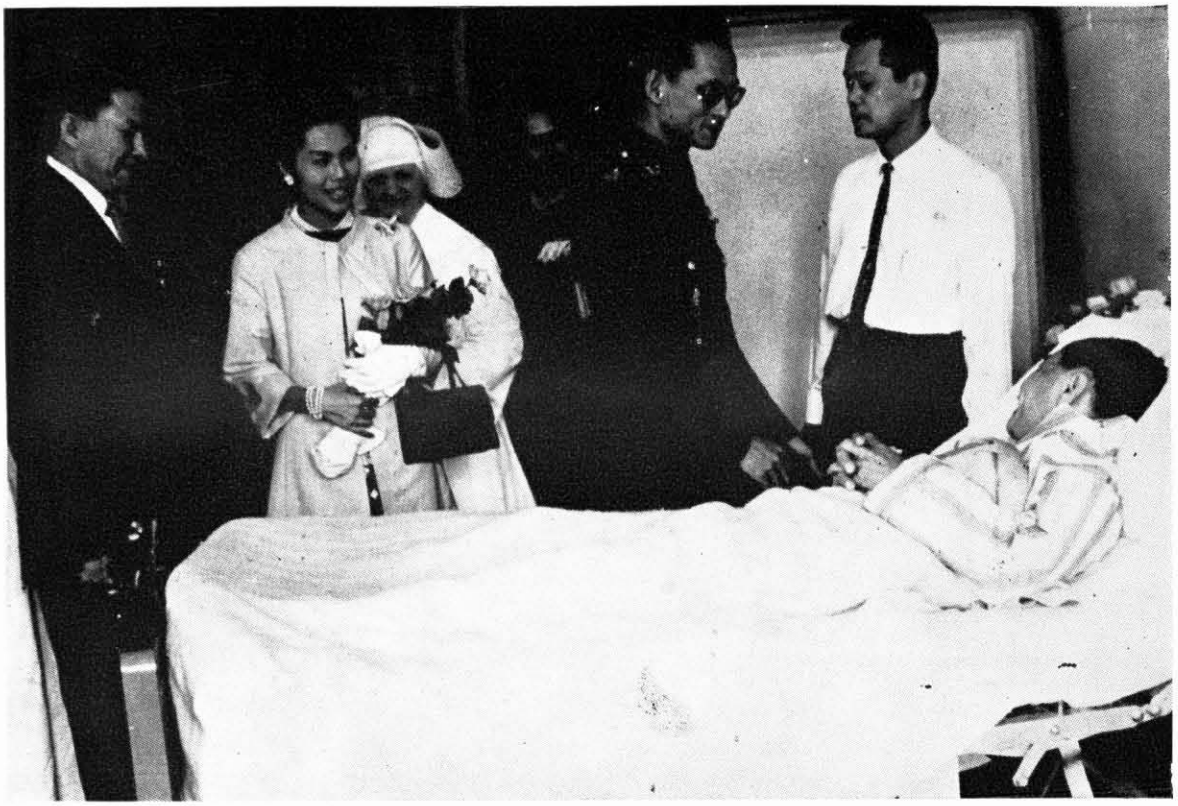

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมที่โรงพยาบาล Notre Dame เมืองบาเกียว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมที่โรงพยาบาล Notre Dame เมืองบาเกียว

จิตรลดา

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

คุณไพเราะ

หวังว่าคุณและครอบครัวคงสบายดี เมื่อได้ทราบข่าวว่าท่าน
ร้องบ่นการที่พระบรมศพล่าช้าไปแล้ว เราทั้งสองก็ใจหายเพราะเศร้าด้วย
เหมือนกัน ของเราก็เหมือนกับไปฟื้นปัญหาที่หวังจะลืม
เสียได้อย่างเข้มแข็งทั้งๆที่ไม่ค่อยจะสบาย ขอแสดง
ความเสียใจกับคุณไพเราะและลูกด้วย.

ศรีรัศมิ์

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ **พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร** เจ้าภาพขอบทประพันธ์ของข้าพเจ้า เพื่อนำไปพิมพ์เป็นอนุสรณ์ ข้าพเจ้าเต็มใจอำนวยตามคำขอ เพราะภริยากับข้าพเจ้ามีความประสงค์อยู่แล้วที่จะมีส่วนร่วมในการกุศลนี้ด้วย

ข้าพเจ้าได้เลือกเรื่องศัพท์การเมืองและการทูต ซึ่งได้ปรับปรุงให้ทันสมัย เพราะการเมืองและการทูตได้อยู่ในชีวประวัติของผู้สิ้นชีพิตักษัย คงจะพอพระทัยในกุศลเจตนาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลถวายโดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพด้วย

ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจเป็นอันมาก เพราะไม่กี่วันก่อนท่านรัง ฯ สิ้นชีพิตักษัย ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล ท่านก็คงจะทราบดีเท่าที่เราทราบว่า อาการของท่านหนักเพียงใด แต่ท่านก็แสดงอาการเบิกบานเต็มไปด้วยกำลังใจต่อสู้ แสดงบุคลิกลักษณะอันเข้มแข็งคึกคักขะมักเขม้น และกล้าหาญของท่าน ซึ่งถ้าจะใช้คำเดียวก็คงจะใช้คำโบราณว่า ปรากรม

ท่านได้มีชื่อเสียงในลักษณะปรากรมมาตั้งแต่วัยการศึกษา และยิ่งถึงวัยรับราชการในกองทัพอากาศ ลักษณะปรากรมก็ปรากฏชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับมา

อนึ่ง เนื่องจากการรับราชการร่วมกัน ณ กรุงวอชิงตัน ขณะที่ท่านรัง ฯ เป็นทูตทหารอากาศ และข้าพเจ้าเป็นเอกอัครราชทูต ข้าพเจ้าได้รู้จักอุปนิสัยใจคอของท่านดีขึ้นอีกมาก ได้พบลักษณะนิสัยอันเปิดเผยตรงไปตรงมา อัธยาศรัยอันโอบอ้อมอารีและเป็นนักกีฬา และน้ำพระทัยอันเผื่อแผ่ผูกมิตรไมตรีได้สนิทโดยทั่วไป ทรงซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นในสัจธรรมเป็นที่ตั้ง ทรงเป็นทูตทหารอากาศได้ดีมาก ทั้งได้ทรงเป็นรัฐมนตรีสั่งราชการ ฯ กระทรวงกลาโหม ข้าพเจ้าจึงตระหนักแน่แก่ใจว่า จะทรงเป็นเอกอัครราชทูตได้ดีมากเช่นกัน

ทางราชการจึงได้เสนอแนะให้ทรงดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงมนิลา และข้าพเจ้าก็มีความยินดีเป็นอันมากที่ได้ทรงปฏิบัติภารกิจเป็นผลสำเร็จอย่างดียิ่งเสมอ ดังปรากฏในโทรเลขไว้อาลัยของหัวหน้าคณะทูตานุทูต ณ กรุงมนิลา ซึ่งเสียดายการสูญเสียนักการทูต รัฐบุรุษ และมิตรที่ดีของคนไป

สจฺเจน กิตฺติ ปปฺโปติ

คนได้เกียรติ (ชื่อเสียง) เพราะความสัจ

(พุทธศาสนสุภาษิต)

พลตรี หม่อมราชวงศ์

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

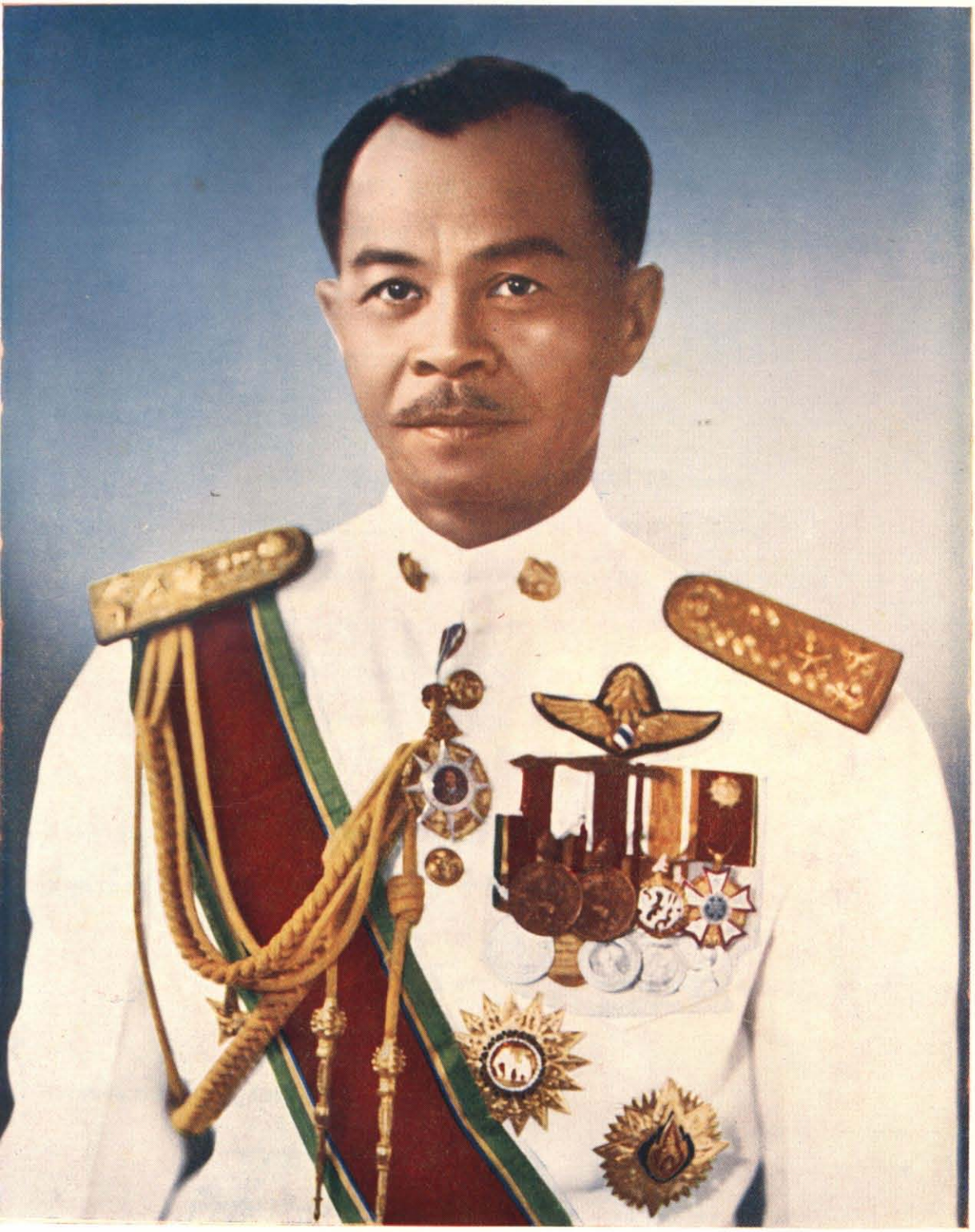

ประวัติ

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

พระโอรสในพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงทิพย์สัมพันธ์

ประสูติ - ณ วังนางเลิ้ง พระนคร วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๔๔๙

การศึกษา - ๑. โรงเรียนมหาดเล็กหลวง

๒. โรงเรียนเตรียมซีฟอร์ด เพื่อเข้าราชนาวีอังกฤษ ๒๔๖๐

๓. เป็นนักเรียนนายเรือ ศึกษาวิชาในประเทศอังกฤษ ๒๔๖๒ Royal Naval College Greenwich อยู่เรือเอเรบัส เป็นนักเรียนทำการนายเรือ ๒๔๗๒ อยู่เรือชรอปเชียร์ และเรือเดวอนเชียร์ โรงเรียนปืนใหญ่ H.M.S. Excellent โรงเรียนตอร์ปีโด H.M.S. Vernon โรงเรียนการเดินเรือ H.M.S. Dryad โรงเรียนการบินบกและทะเล Leuchars Calshot

การครอบครัว - ทรงทำการสมรสกับ หม่อมราชวงศ์ ไพเราะ กฤดากร

มีบุตรธิดา ๑. หม่อมราชวงศ์ ทิพเราะ อาภากร เกิด ๒๕ มกราคม ทำการสมรสกับ นายสุคนธ์ ศรโชติ มีบุตรี ๑. อรทิพ ๒. รวิคนธ์

๒. หม่อมราชวงศ์ ดาราณี อาภากร เกิด ๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖

๓. หม่อมราชวงศ์ ชัยกร อาภากร ๒๔๗๑–๒๔๙๗

ทรงมีเจ้าพี่เจ้าน้อง รวม ๙ องค์

๑. ท่านหญิงจารุพัตรา อาภากร

๒. ท่านหญิงศิริมาบังอร เหรียญสุวรรณ

๓. พลโท พลเรือโท พลอากาศโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพอาภา (สิ้นพระชนม์แล้ว)

๔. เรือตรี หม่อมเจ้าสมรบันเทอง อาภากร (สิ้นชีพแล้ว)

๕. ท่านหญิงเริงจิตแจรง อาภากร

๖. พันเอก หม่อมเจ้าดำแดงฤทธิ์ อาภากร (สิ้นชีพแล้ว)

๗. พลเรือเอก หม่อมเจ้าครรชิตพล อาภากร

๘. หม่อมเจ้า รุจิยากร อาภากร

การกีฬา - ทรงกอล์ฟ, รักบี้, รักบี้ฟุตบอล, ฟุตบอล, เทนนิส และกรีฑา

การรับราชการ - ขึ้นทะเบียนทหารกองประจำการ ๑ เมษายน ๒๔๖๗

ยศทหาร -

นักเรียนนายเรือ	๑ มีนาคม ๒๔๖๒	อยู่ประเทศอังกฤษ
นักเรียนทำการนายเรือ	๑ มกราคม ๒๔๗๒	,,
ว่าที่เรือตรี	๑ เมษายน ๒๔๗๖	,,
เรือตรี	๑ เมษายน ๒๔๗๖	,,
ว่าที่เรือโท	๑๗ เมษายน ๒๔๗๘	
เรือโท	๑ เมษายน ๒๔๗๘	
เรืออากาศโท	๑ ธันวาคม ๒๔๗๘	
เรืออากาศเอก	๑ เมษายน ๒๔๘๑	
นาวาอากาศตรี	๑ เมษายน ๒๔๘๓	
นาวาอากาศโท	๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕	
นาวาอากาศเอก	๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗	
พลอากาศจัตวา	๑ มกราคม ๒๔๘๕	
พลอากาศตรี	๑ มกราคม ๒๔๘๗	
พลอากาศโท	๑ มกราคม ๒๔๘๘	

ตำแหน่ง -		
	นักเรียนนายเรือ ศึกษาวิชา ณ ประเทศอังกฤษ	๑ มีนาคม ๒๔๖๒
	นักเรียนทำการนายเรือ ,,	๑ มกราคม ๒๔๗๒
	สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ	๑๗ เมษายน ๒๔๗๘
	ประจำกรมทหารอากาศ	๑ ธันวาคม ๒๔๗๘
	เป็นนักบินประจำโรงเรียนการบินที่ ๑	๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๘
	เป็นผู้บังคับหมวดบินที่ ๑ ฝูง ๑ โรงเรียนการบินที่ ๑	๑๙ ธันวาคม ๒๔๗๘
	เป็นผู้บังคับหมวดบินที่ ๑ ฝูง ๑ กองบินน้อยที่ ๑	๑๐ เมษายน ๒๔๗๙
	เป็นผู้บังคับหมวดบินทะเล กองเรือรบ	๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๑
	ไปรักษาราชการผู้บังคับฝูง ๑ บินที่ ๒ กองบินน้อยที่ ๑	๑ พฤษภาคม ๒๔๘๓
	เป็นผู้บังคับฝูงบินที่ ๑ กองบินน้อยที่ ๑	๑ มิถุนายน ๒๔๘๓
	เป็นรองผู้บังคับกองบินน้อยที่ ๑	๑ พฤษภาคม ๒๔๘๔
	ไปประจำกรมเสนาธิการทหารอากาศ และรักษาราชการรองผู้บังคับกองบินน้อยที่ ๑ อีกตำแหน่งหนึ่ง	๑๔ มิถุนายน ๒๔๘๕
	ประจำกรมเสนาธิการทหารอากาศแต่ตำแหน่งเดียว	๑ พฤษภาคม ๒๔๘๖
	ออกจากประจำการเป็นนายทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัด สังกัดกรมเสนาธิการทหารอากาศ	๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙
	เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรี นายควง อภัยวงศ์	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑
	เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑
	เป็นนายทหารกองหนุนไม่มีเบี้ยหวัด เพื่อรับบำนาญ สังกัดกองบัญชาการกองทัพอากาศ	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑
	พ้นตำแหน่งรัฐมนตรี	๗ เมษายน ๒๔๙๑
	เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๑๕ เมษายน ๒๔๙๑
	เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	๑๗ เมษายน ๒๔๙๑

	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น	
	นายทหารพิเศษประจำกองทัพอากาศ	๑๑ พฤษภาคม ๒๔๙๑
	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น	
	ราชองครักษ์พิเศษ	๑๔ มกราคม ๒๔๙๒
	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี	๓๐ มิถุนายน ๒๔๙๒
	เข้าประจำกรมเสนาธิการทหารอากาศ	๑ กรกฎาคม ๒๔๙๒
	เป็นนักบินประจำกอง	๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๒
	เป็นทูตฝ่ายทหารอากาศประจำสหรัฐอเมริกา	๕ สิงหาคม ๒๔๙๒
	เป็นรองผู้บังคับการกองบินรบ	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕
	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น	
	รองผู้บังคับการ กองบินยุทธการ	๒๔ ธันวาคม ๒๔๙๕
	ไปเป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศฝ่ายยุทธการ	๑๗ กรกฎาคม ๒๔๙๗
	ไปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของ	
	กองบินยุทธการอีกหน้าที่หนึ่ง	๑๐ สิงหาคม ๒๔๙๗
	ประจำกองบัญชาการกองทัพอากาศ	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑
	โอนไปรับราชการกระทรวงการต่างประเทศ	
	ในตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงมนิลา	๑ เมษายน ๒๕๐๑
	ย้ายไปสำรองราชการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม	๑ เมษายน ๒๕๐๑
	พ้นจากตำแหน่งเอกอัครราชทูต และกลับไป	
	สังกัดกระทรวงกลาโหม	๑๕ กันยายน ๒๕๐๗
ราชการพิเศษ -	ขณะดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต	
	จัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	
	และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ	
	ในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยือนประเทศ	
	ฟิลิปปินส์เป็นทางราชการ	

- เจรจาเรื่อง "อาสา" (สมาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)
- ผู้แทนไทยในคณะกรรมการฟื้นฟูเกาหลี พ.ศ. ๒๕๐๒—๒๕๐๓
- ผู้แทนไทยในการลงนามสมาคมอุตสาหกรรมในเอเชีย พ.ศ. ๒๕๐๖
- ผู้แทนไทยในการประชุมคณะมนตรี สปอ. ครั้งที่ ๑๙ ณ กรุงมนิลา พ.ศ. ๒๕๐๗

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย –

มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

มหาวชิรมงกุฎ

ทุติยจุลจอมเกล้า

เหรียญกล้าหาญ

เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๓

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ –

Order of Sikatuna, Rank of Datu ของฟิลิปปินส์

Legion of Merit (Degree of Officer) ของสหรัฐอเมริกา

สันชีพิตักษัย ด้วยโรคพยาธิ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๐๘

☆ ☆ ☆

หน้าว่าง

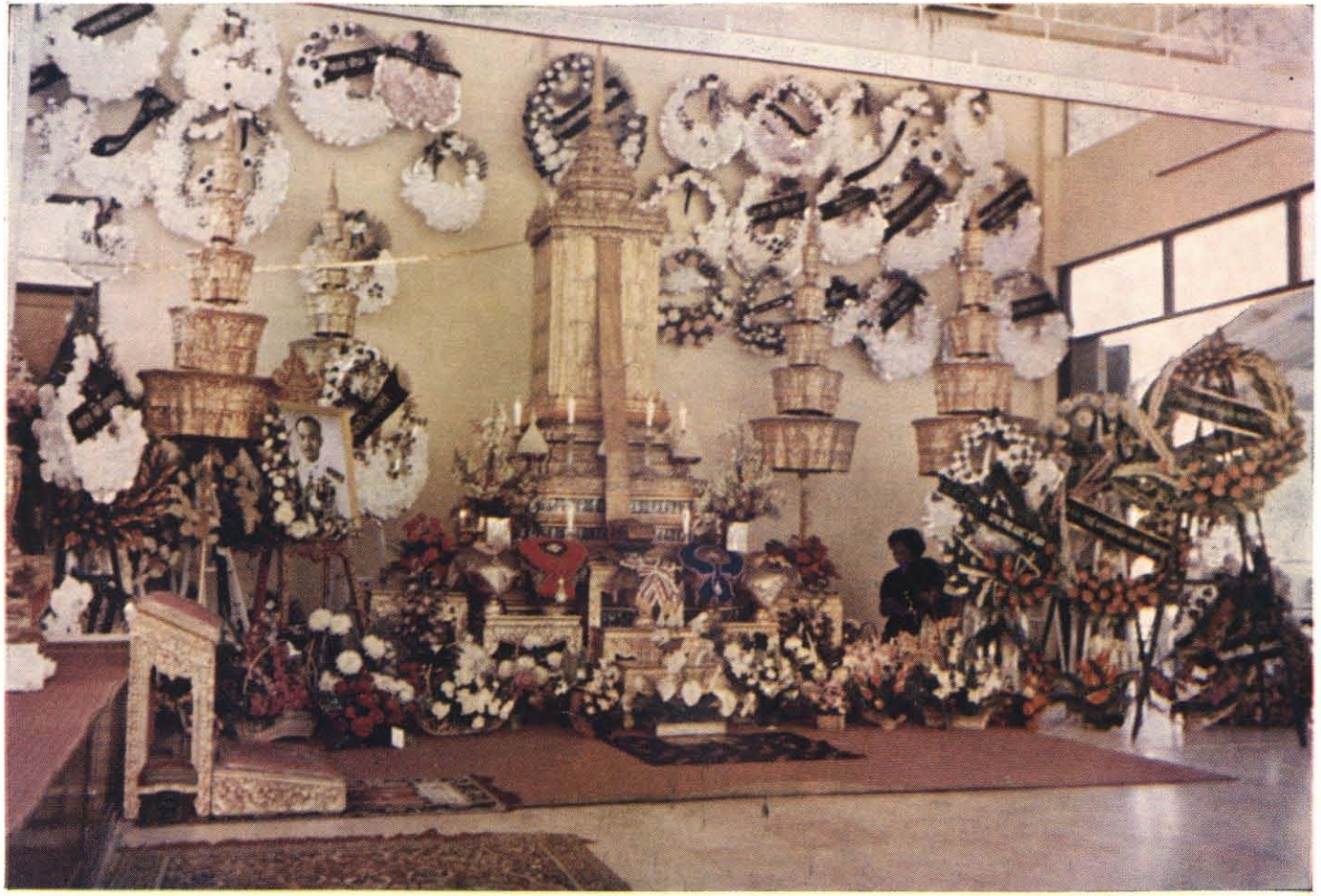

ที่ตั้งโกศศพ พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

ณ วัดธาตุทอง

ภาพหมู่พระประยูรญาติถ่ายหน้าพระโกศ พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

คำอาลัย

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร

☆ ☆ ☆

เมื่อได้ทราบข่าวว่าหม่อมเจ้ารังษิยากรถึงชีพิตักษัย ข้าพเจ้ามีความรู้สึกอัน ๑ ซึ่งจะว่าสดุ้งตกใจก็มิใช่เพราะคาดอยู่แล้วว่าจะต้องได้รับข่าวร้ายอันนี้ในวันใดวันหนึ่งในหมู่นี้ แม้กระนั้นก็ดี อดรู้สึกไม่ได้ว่า หากน้ำใจความรู้สึกของมนุษย์มีสะสารรูปน้ำใจหรือหัวใจของข้าพเจ้าคงแหว่งไปได้มาก เพราะข้าพเจ้านึกถึงเธอด้วยความรักความนับถืออยู่เสมอ-

เมื่อข้าพเจ้ายังรับราชการอยู่ในรัชกาลที่หกตอนปลาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เคยโปรดเกล้า ฯ ให้ไปติดต่อถวายหนังสือราชการแด่สมเด็จพระราชบิดุลา เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ในโอกาสที่ทรงรักษาราชการแทนพระองค์เนือง ๆ อันเป็นราชการในหน้าที่พระมหากษัตริย์ ในโอกาสเช่นนั้นข้าพเจ้าได้เรียนรู้จักเจ้านายพระองค์นี้ผู้เต็มไปด้วยความสุจริตเสียสละ มีพระหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา มีพระนิสสัยโอบอ้อมอารีต่อคนทุกชั้นทุกวัย ซ้ำยังทรงพระเมตตาต่อตัวข้าพเจ้าฉะเพาะตัวอีกด้วยจนข้าพเจ้าไม่ต้องระวังถ้อยคำในเมื่อจะเพ็ดทูลหรือถวายความเห็นใด ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับงานที่นำไปถวายทั้งที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทั่ว ๆ ไป ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าไปเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ สมเด็จ ฯ ยังได้ตรัสว่าทรงยินดีด้วยในการที่ได้เลื่อนฐานะราชการจริงอยู่ แต่ก็ทรงเสียดายเพราะเป็น "ม้าที่เคยขี่" มา

ข้าพเจ้ายกเรื่องสมเด็จพระราชบิดุลามากล่าวในที่นี้เพราะรังษิยากรผู้เป็นพระนัดดาอันสนิทของท่านมีนิสสัยเหมือนพระองค์ท่านอย่างยิ่ง เมื่อนึกถึงพระองค์ ๑ ก็อดที่จะนึกถึงอีกพระองค์ ๑ ไม่ได้ ข้าพเจ้าได้มารู้จักคุ้นเคยกับเธอเพียงสักเจ็ดวันก็เห็นว่าเหมือนกันกับสมเด็จพระราชบิดุลาอย่างไม่มีทางค้าน โอกาสที่ได้รู้จักนี้คือเมื่อองค์การสนธิสัญญาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เชิญให้ข้าพเจ้าไปแสดงปาฐกถาว่าด้วยวัฒนธรรม และอุดมคติ

ของไทยให้มหาชนในฟิลิปปินส์พัง เธอกับหม่อมชวนให้ข้าพเจ้าไปอยู่ด้วยในตำหนักที่กรุงมนิลา ซึ่งข้าพเจ้าได้ไปอยู่ด้วยความสุขกาย สบายใจ ไม่มีเหตุให้รู้สึกจะต้องระวังกิริยามารยาทร์อย่างไร ๆ เลย และภายในเจ็ดวันนั้นข้าพเจ้าได้แลเห็นว่าเธอเหมือนสมเด็จพระอัยกาของเธอเพียงไร จนข้าพเจ้าบังเกิดความรู้สึกสนิทสนมรักใคร่เธอขึ้นมาเป็นอย่างมาก

บัดนี้ถึงวาระท้ายที่สุดแห่งสรีระของเธอแล้ว ข้าพเจ้าจึงรับชวนให้เขียนคำไว้อาลัยนี้ เผื่อจะเป็นทางประดับเกียรติของเธอต่อไป

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

บ้านถนนเพชรบุรี ในพระนคร ฯ

วันที่ ๑๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

คำไว้อาลัย

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร ทรงเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งได้รับใช้ประเทศชาติมาด้วยพระประวัติอันดีเด่นสมควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บรรดาข้าราชการไทยทั้งในด้านความซื่อสัตย์ ความสามารถ และความปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมืองได้พระองค์หนึ่ง ทรงเป็นนายทหารอากาศชั้นดีและมีพระประวัติในทางราชการอันงดงามมากโดยมิได้มีความด่างพร้อยแม้แต่น้อยตลอดระยะเวลารับราชการอันยาวนาน ในด้านการเมืองทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีสั่งราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอยู่ถึง ๒ สมัย คือในสมัยที่ พันตรี ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ถึงวันที่ ๗ เมษายน ๒๔๙๑ กับในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๙๑ ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๙๒ ซึ่งปรากฏว่าทั้ง ๒ สมัยที่กล่าวมานี้ท่านได้ทรงปฏิบัติราชการด้วยดีเป็นที่เรียบร้อยโดยตลอด ในระยะหลังของการรับราชการสนองคุณประเทศชาตินั้น ท่านทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็มประจำสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งก็ได้ทรงแสดงพระวิริยะอุตสาหะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติและราชการแผ่นดินให้เห็นเป็นที่ประจักษ์มาแล้ว

ฉะนั้น ในการสิ้นชีพิตักษัยของพลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร ครั้งนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจและอาลัยในพระองค์ท่านเป็นอันมาก ในโอกาสที่จะประกอบพิธีพระราชทานเพลิงพระศพในวันนี้ จึงขออำนาจกุศลบุญราศี ทักษิณานุปทานทุกประการที่พระองค์ท่านพระญาติและมิตรตลอดจนศิษยานุศิษย์ได้ทรงบำเพ็ญและบำเพ็ญไว้ จงเป็นพลังปัจจัยอำนวยให้ท่านทรงประสบแต่อิฐวิบุลมนุญผล ถึงซึ่งสุคติและทิพยสมบัติในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

(ถนอม กิตติขจร)
นายกรัฐมนตรี

หน้าว่าง

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจเป็นอย่างมากที่ได้ทราบข่าวว่าพลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร ได้สิ้นชีพิตักษัยเสียแล้ว หลังจากเสด็จกลับมาจากกรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตไทยเป็นเวลาถึง ๗ ปีเศษ ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงรู้สึกเป็นเกียรติที่มีโอกาสเขียนคำไว้อาลัยถวายแด่ท่านอดีตเอกอัครราชทูตพระองค์นี้

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฟิลิปปินส์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ ทรงเป็นที่รู้จักมักคุ้นแก่บรรดาพระสหายและข้าราชการผู้ร่วมงานด้วยเป็นอย่างดี ทรงเป็นผู้มีน้ำพระทัยเป็นนักกีฬา และมีพระอุปนิสัยโอบอ้อมอารีเป็นกันเองแก่ทุก ๆ คน ผู้ที่ได้มีโอกาสรู้จักมักคุ้นย่อมอดเสียมิได้ที่จะถวายความรักใคร่ชอบพอ และ นิยมชมชอบ นอกจากนั้น ยังทรงเป็นเอกอัครราชทูตที่ขยันขันแข็ง อดทน ขมักเขม้นและปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นผลดี เป็นที่ยกย่องนับถือของฝ่ายฟิลิปปินส์ และสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองก็ใกล้ชิดสนิทสนมดียิ่ง ความห่วงใยในหน้าที่ของพระองค์ท่านมีอยู่มาก จนแม้แต่ในขณะที่ประชวรอยู่ก็มิได้ทรงทอดทิ้ง แต่ทรงดูแลเอาพระทัยใส่ จนพระอาการทรุดหนักเกินกว่าที่จะทรงรับภาระหน้าที่ในต่างประเทศได้ จึงได้ทรงขอกลับเข้ามารับการรักษาพยาบาลในประเทศไทย

กระทรวงการต่างประเทศและข้าราชการในกระทรวงนี้ รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย จึงรู้สึกเสียดายที่ขาดเอกอัครราชทูตที่สามารถผู้หนึ่งไป จึงขอแสดงความอาลัยไว้ ณ โอกาสนี้ และขอให้ดวงพระวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร ผู้ทรงล่วงลับไปแล้ว จงสถิตย์อยู่ในสุขติภพ สงบด้วยสันติในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

พันเอก ถนัด คอมันตร์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

หน้าว่าง

อาลัย–รัก

จาก

พี่–น้อง

ท่านรังษ์ ฯ กลับจากพีลิปปีนส์ยังไม่ทันจะได้ชื่นชมกันให้สมใจ ก็จากไปเสียแล้ว ทุกคนอดใจหายไม่ได้ พี่น้องของเรามีผู้ชายมากกว่าผู้หญิงถึงสองเท่า แต่ก็มีอันเป็นและโรคภัยปลิดไปทีละคนสองคน จนบัดนี้เหลือน้อยกว่าผู้หญิงแล้ว ท่านรังษ์ฯนั้นพวกพี่ ๆ รู้สึกว่าเป็นน้องเล็กอยู่ตลอดเวลา เมื่อยังเยาว์ พวกพี่ๆเล่นอะไรกันมักจะกันไม่เอาเล่นด้วย ไม่ใช่เกลียดชัง แต่รู้สึกว่าน้องยังเล็กเกินไป ที่จริงก็อ่อนกว่าพี่ ๆ เพียง ปีสองปีเท่านั้น เวลาเขาเล่นฟุตบอลกัน พระองค์อาทิตย์ฯก็คัดเอาแต่คนรุ่นราวคราวเดียวกันเล่น ท่านรังษ์ฯ ก็อดตามเคย ได้แต่นั่งดูอยู่ที่ขอบสนาม วันหนึ่งถ้าจะนึกอยากเต็มแก่ เห็นเขาโหม่งลูกบอลกัน เตะกันน่าสนุก เลยหยิบก้อนอิฐหรือก้อนดินอะไรก็ไม่ทราบ โยนขึ้นไปโหม่งดูบ้าง ผลก็คือ เจ็บ–ร้องไห้จ้า พี่ๆก็เลยเหมาเอาว่าท่านรังษ์ฯขี้แย แต่ท่านรังษ์ฯเป็นคนอดทนที่สุดแต่พี่ๆ ก็ยังเด็กอยู่เหมือนกัน ไม่ได้ใช้จิตวิทยากันเสียเลย จึงไม่เห็นใจ เราโตกันแล้วจึงนึกได้ว่า ทารุณจิตใจกันมากไปหน่อย ที่จริงนั้นท่านรังษ์ฯมีความอดทนและความพยายามเป็นยอดเยี่ยม นอกจากนี้ยังเป็นนักค้นคว้าตัวยงด้วย เล็ก ๆ ชอบปีนต้นชมภู่ ต้นมะม่วง ฯลฯ ถูกมดแดง กัดบ่อย ๆ เคยปรารภกับพี่ ๆ ว่าเจ้ามดแดงนี่ทำไมเขาไม่กินกันนะ รสชาติมันเป็นอย่างไง พูดประเดี๋ยวเดียวได้ยินเสียงร้องลั่น "ไม่ไหวเปรี้ยวจังเลย–แล้วยังกัดปากด้วย" ได้ความว่าไปชิมมาแล้ว คราวหนึ่ง พี่ๆ น้องๆ นั่งคุยพร้อมหน้าพร้อมตากันที่เด็จพ่อ ตามธรรมดาท่านรังษ์ฯ ไม่ช่างคุย ทีจะนั่งนาน – เกิดเบื่อ – ลุกหายไป สักครู่เดียวก็ได้ยินเสียงไก่ร้องป๊อก ๆ ๆ พวกเรารวมทั้งเด็จพ่อวิ่งออกไปดู พบท่านรังษ์ฯอยู่กลางฝูงไก่ (กำลังไล่เตะไก่) เด็จพ่อรับสั่งเรียก "ตารังษ์ฯ" คำเดียว ท่านรังษ์ฯโกยแน่บหาตัวไม่พบ ได้ความว่าออกมาข้างนอกไปดูไก่ พบเจ้าตัวผู้ (ตัวโปรดของเด็จพ่อ) กำลังกรีดปีกไล่ต้อนตัวเมีย ท่านรังษ์ฯดูแล้วก็ให้นึกขวางเป็นกำลัง ว่ามันทำบ้อไปก็บ้อมาทนไม่ไหว เลยโดดเตะบ้าบเข้าให้ นี่แหละเขาว่าเด็กซนมักจะฉลาด ท่านรังษ์ฯโตขึ้นจึงสามารถทำอะไรก็ทำได้ดีเสมอ

เมื่อก่อนไปศึกษาที่ต่างประเทศ พี่น้องต่างคุยกัน คนนี้จะเรียนนั่น คนนั้นจะเรียนนี่ แต่โดยมากตกลงเป็นเอกฉันท์จะเป็นทหารเรือ นอกจากท่านดำแคงฤทธิ์จะเรียนหมอเพราะผอมและขี้โรค คงเจ็บใจเจ้าโรค ต้องการจะปราบ ส่วนท่านรังษ์ฯคงนั่งนิ่งเงียบฟังเขาพูดกันจนเสร็จ เอ่ยเป็นคนสุดท้าย "เล็กจะเป็นนักบิน" เรียนสำเร็จเมื่อใดจะบินกลับมาลงที่สระหน้าเรือนแพคุณย่า" พวกเราฟังแล้วก็อดขำกันไม่ได้ ไม่นึกเชื่อว่าจะเอาจริง และเราก็ไม่อยากให้เป็นนักบินด้วย มันล่อแหลมจะตายไป ท่านรังษ์ฯชอบโลดโผนมาตั้งแต่เล็ก แต่เป็นคนที่น่ารักน่าคบที่สุด ซึ่งคนทุกชั้นไม่มีใครเกลียดท่านรังษ์ฯมีเพื่อนทั้งไทยและเทศมากที่สุด มีความกล้าหาญ อุตสาหพยายาม ซื่อสัตย์และแน่วแน่เสมอ ไม่เคยเอาเปรียบใคร เป็นอะไรก็เป็นได้ดี เช่น เป็นนักบิน นักทูต นักกอล์ฟ ฯลฯ แต่ละอย่างผู้ที่อยู่ใกล้ชิดก็คงจะทราบดี พี่น้องรักและเสียดายเหลือเกินที่สูญเสียท่านรังษ์ฯไม่มีอะไรจะปลอบใจหักห้ามความเศร้าโศรกได้ นอกจากจะคิดว่ายังดีที่ท่านรังษ์ฯยังอุตส่าห์กลับมาเจ็บมาตายในเมืองไทย ให้พี่น้องได้มีโอกาสห้อมล้อมช่วยกันในวาระสุดท้าย ขอกุศลกรรมที่พวกเราได้ประกอบมาแต่ต้นจนบัดนี้ จงเป็นผลสนองให้ท่านรังษ์ฯ ได้ประสบสันติสุขในสัมปรายภพทุกประการ.

พี่ ๆ และน้อง

จารุพัตรา อาภากร
เริงจิตรแจรง อาภากร
ครรชิตพล อาภากร
รุจยากร อาภากร

ไว้อาลัยน้องรังษ์ฯ

น้องรังษ์ฯ เป็นน้องที่ข้าพเจ้ารักมากที่สุดผู้หนึ่ง เราเคยเล่นหัวสนิทสนมกินอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่เยาว์ เมื่อโตขึ้นความสนิทสนมรักใคร่จึงเพิ่มพูนมากขึ้นเป็นลำดับ น้องรังษ์ฯ ให้ความเคารพเชื่อถือไว้วางใจในตัวข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก เธอมีเรื่องข้องใจสิ่งใดก็มาปรึกษาหารือขอความแนะนำจากข้าพเจ้าเสมอ เมื่อข้าพเจ้าแนะนำสิ่งใดแก่เธอเธอก็เชื่อถือปฏิบัติตาม จึงทำให้ข้าพเจ้าเพิ่มพูนความรักใคร่ในตัวเธอมากยิ่งขึ้น เธอทำตัวเป็นน้องที่ดีของพี่พี่และเป็นพี่ที่ดีของน้อง ไม่เคยทำสิ่งใดให้เป็นที่กระทบกระเทือนใจเจ้าพี่เจ้าน้ององค์ใดเลย ถือความสุจริตใจและความเที่ยงธรรมเป็นที่ตั้ง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเสมอ เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย มีจิตใจสูง โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติมิตรและเพื่อนฝูงทุกคน มีนิสัยร่าเริงสนุกสนานเข้ากับคนได้ทุกชั้น เพื่อนฝูงคนใดมีทุกข์ร้อนต้องการความช่วยเหลือจากเธอเธอจะยื่นมือให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง สมัครเป็น "ผู้ให้" มากกว่าเป็น "ผู้รับ" จึงเป็นที่รักของบรรดาญาติมิตรเพื่อนฝูงตลอดจนผู้บังคับบัญชาของเธอทุกคน เธอจึงมีเพื่อนฝูงมากมายทั้งในและนอกประเทศ เป็นคนพูดจริงทำจริง มีใจคอเด็ดเดี่ยว ชอบผจญภัย น้องรังษ์ฯใฝ่ฝันที่จะเป็นนักบินมาตั้งแต่เล็ก และเธอก็ได้เป็นสมความตั้งใจ และเป็นได้อย่างดีเยี่ยมอีกด้วย ลงได้ตั้งใจจะทำสิ่งใดแล้วจะต้องทำให้สำเร็จด้วยดีเสมอทั้งในทางราชการและส่วนตัว น้องรังษ์ฯทำตัวสมกับภาษิตของเสด็จพ่อที่จารึกไว้ในตราประจำตระกูลของเราที่ว่า "กยิรา เจ กยิราเถนำ" เธอประกอบแต่คุณงามความดีนำชื่อเสียงและเกียรติยศมาสู่สกุลวงศ์ ข้าพเจ้ามีความภูมิใจในตัวเธอและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้ร่วมอยู่ในสกุลเดียวกับเธอ การจากไปอย่างกระทันหันไม่มีวันกลับของน้องรังษ์ฯ ยังความเศร้าสลดใจมาสู่ข้าพเจ้าอย่างสุดซึ้ง ความดี ความเห็นอกเห็นใจที่เธอมีต่อข้าพเจ้าจะระลึกอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าตลอดไป

ด้วยอำนาจกุศลบุญราศี ที่ข้าพเจ้าได้กระทำด้วยน้ำพักน้ำแรง อันควรแก่การชื่นชมโสมนัสอนุโมทนา ขออุทิศส่วนกุศลนี้จงประสิทธิ์ประสาทแด่น้องรังษ์ฯอันเป็นที่รักยิ่งของข้าพเจ้า และกุศลบุญราศีที่น้องรังษ์ฯได้สร้างสมไว้จงเป็นผลส่งให้ดวงวิญญาณของเธอประสบความสุข และความสงบตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ เทอญ.

สิริมาบังอร เหรียญสุวรรณ
๖ ซอยสันติน๋ฤมาน ถนนสุขุมวิท พระนคร
๒๕ มกราคม ๒๕๐๙

หน้าว่าง

มิตรสหายที่ไม่รู้ลืม

พลอากาศโท หม่อมเจ้ารังษิยากร อาภากร เป็นบุคคลผู้หนึ่งที่ควรได้รับพระฉายานาม "The Most Unforgettable Character" เห็นจะไม่มีผู้ใดที่มีเพื่อนฝูงทั้งไทยและต่างชาติตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงมาถึงผู้น้อย และเป็นที่รักใคร่นับถือของมิตรสหายญาติพี่น้องมาก เช่น "ท่านรังษ์ฯ" หรือ "Old Rang" ซึ่งชาวต่างประเทศนิยมใช้เป็นพระฉายานามแสดงความรักนับถือ ไม่ว่าผู้ใดที่มีโชคดีได้โอกาสรู้จักท่าน จะลืมท่านมิได้ ตั้งแต่ประมุขของประเทศต่าง ๆ ลงมาจนถึงเด็กแบกถุงกอล์ฟดุสิตและราชกรีฑาสโมสร

ท่านรังษ์ฯมีบุคลิกลักษณะและคุณวุฒิพิเศษไม่เหมือนผู้อื่นใดที่ข้าพเจ้าได้เคยรู้จักมักคุ้น แม้ท่านจะเป็นผู้มีพระอารมณ์กริ้วง่ายในบางเวลาแต่ก็หายกริ้วรวดเร็วเช่นกัน ไม่มีความพยาบาทหมาดหมางผู้ใด ตรงกันข้ามท่านทรงเป็นผู้อยู่ในความเป็นธรรมมีความโอบอ้อมอารี มีความเมตตากรุณา มีพระทัยกว้างขวางที่สุด ท่านไม่เคยปฏิเสธให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนฝูงหรือผู้น้อยใต้บังคับบัญชาของท่านที่ตกทุกข์ได้ยาก แม้ท่านจะมีพระอุปนิสัยค่อนข้างดื้อดึงแต่ในขณะเดียวกันก็มีพระทัยอ่อนโยน พอสงบพระอารมณ์แล้วก็พังเหตุพังผล การถือเนื้อถือตัวเป็นเจ้าเป็นนายนั้นท่านไม่มีเลย พระกริยาบทเป็นอย่างใดเมื่อเริ่มแรกรู้จักท่าน และเมื่อท่านเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นมาเป็นถึงรัฐมนตรีสังราชการกลาโหมฝ่ายทหารอากาศ และเป็นเอกอัครราชทูต พระกริยาบทก็เป็นอย่างนั้น ไม่ลืมเพื่อนลืมฝูง

ท่านรังษ์ฯเป็นผู้ที่มีพระทัยสนุกสนานและรื่นเริง แต่ท่านไม่มีพระประสงค์จะได้รับความสนุกสนานสำราญพระทัยแต่ผู้เดียว ท่านจะต้องให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมได้รับความรื่นเริงใจด้วยเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของท่านซึ่งท่านทรงรักยิ่งกว่าชีวิตของท่านเอง

ท่านรังษ์ฯจะทำอะไรก็ทำจริงจัง ถึงเวลาเล่นท่านก็เล่น ถึงเวลาทำงานก็ทำงานจนสุดความสามารถด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตลอดมาไม่เคยมีด่างพร้อย จึงมีชื่อเป็นที่นับถือทั่วกันว่า เป็นนักรบที่กล้าหาญ เป็นข้าราชการที่มีสมรรถภาพ และเป็นเอกอัครราชทูตไทยซึ่งได้รับการยกย่องว่า ได้ปฏิบัติราชการดีเด่นที่สุดผู้หนึ่ง เป็นที่นับถือรักใคร่ในวงรัฐบาลและในวงการทูตและสังคมในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นหน้าที่ราชการสุดท้ายของพระองค์ท่าน เมื่อท่านเป็นทูตทหารอากาศประจำกรุงวอชิงตัน ท่านก็ได้รับการยกย่องสดุดีเช่นกัน

การเป็นนักต่อสู้ที่กล้าหาญของท่านเป็นที่ประจักษ์ชัดในสงครามอินโดจีน ซึ่งท่านได้ทรงต่อต้านอริราชสัตรูของชาติจนได้รับเหรียญกล้าหาญ และในการเล่นกีฬา เช่น ในการเล่นรักบี้ฟุตบอลล์ซึ่งท่านทรงเล่นตั้งแต่พระชนมายุ ๑๓ ปี ในประเทศอังกฤษ และเป็นผู้ที่ริเริ่มให้กองทัพอากาศเล่นรักบี้ ซึ่งท่านทรงเป็นทั้งผู้ฝึกสอนและผู้เล่น ท่านไม่เคยยอมแพ้ใครและจะต้องต่อสู้จนนาทีสุดท้าย เมื่อท่านทรงเป็นนักเรียนนายเรือประจำเรือรบหลวงอังกฤษ "Devonshire" มีพระวรกายเล็กและสูงเพียง ๑๕๕ ซ.ม. เท่านั้น ท่านยังสามารถชนะการแข่งขันวิ่งกระโดดข้ามรั้ว ๑๒๐ หลา ในการแข่งขันกรีฑาระหว่างกองทัพเรืออังกฤษประจำทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แต่กอล์ฟเป็นกีฬาที่ท่านทรงมีชื่อเสียงมากที่สุดและเป็นคนไทยผู้เดียวในประวัติการณ์ที่ ได้เคยเป็นแชมเปี้ยน ในการแข่งขันในต่างประเทศคือ เป็นผู้ชนะเลิศในการแข่งขัน Amateur Championship ของพม่าในปี ๒๔๙๙ การแข่งขันครั้งนั้นเป็นการแสดงน้ำใจนักต่อสู้ของท่านรังษ์ฯเป็นอย่างดี เพราะแม้แต่ผู้เล่นฝ่ายไทยที่สนับสนุนท่านก็ไม่คาดว่าท่านจะมีโอกาสเข้ารอบรองสุดท้ายได้ แต่ท่านก็ชนะเข้ารอบรองสุดท้ายจนได้อย่างไม่น่ากังขา ท่านต้องแข่งขันกับตัวเก็งชื่ออูเปขิ่นซึ่งเคยเป็นผู้ชนะเลิศกอล์ฟของพม่ามาแล้วหลายครั้ง

หลังจากต่อสู้กันมาแล้ว ๑๔ หลุม ปรากฏว่า อูเปขิ่น นำอยู่ ๓ หลุม และเหลือเล่นอยู่เพียง ๔ หลุมเท่านั้น ถ้าจะต่อรองกันในระยะนี้ ๑๐๐ ต่อ ๑ ผู้เล่นฝีมืออย่างอูเปขิ่นจะต้องเป็นผู้ชนะอย่างแน่นอน แต่ท่านรังษ์ฯไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ ท่านตีคืนหลุมที่ ๑๕ และ ๑๖ ด้วย "par" มาหายกันได้ด้วย "birdie" หลุมที่ ๑๗ และชนะการแข่งขันที่หลุม

สุดท้ายด้วย **birdie** อีกครั้งหนึ่งอย่างไม่น่าเชื่อ ในรอบชิงชนะเลิศซึ่งต้องเล่นถึง ๓๖ หลุม ท่านรังษ์ฯได้แสดงฝีมือและจิตใจเข้มแข็งอย่างดีเลิศ "อั๊วนึกถึงเสด็จพ่อตลอดเวลา" ท่านรับสั่ง คู่แข่งขันของท่านคือ นายนาราซิงห์ ผู้ชนะเลิศปีก่อน รูปร่างสูงใหญ่ขนาด ๖ ฟุตขึ้นไป สูงกว่าท่านรังษ์ฯตั้ง ๑๐ นิ้ว ตีลูกกอล์ฟได้ไกลกว่าท่านรังษ์ถึง ๒๐—๓๐ เมตร และหนุ่มกว่ามาก ท่านรังษ์ฯก็ใกล้จะถึงพระชนมายุ ๕๐ และได้เล่นมาทุกวัน ๗ กว่าวันแล้ว แทบทุกคนกล่าวกันว่า แย่แน่ พวกนักกอล์ฟไทย เพียงแต่ภาวนาสนับสนุน ท่านรังษ์ฯภาวนาขอพระคุณเสด็จพ่อของท่านช่วย (กรมหลวงชุมพรฯ) ดังที่ท่านภาวนาทุกครั้งในภาวะคับขัน การแข่งขันรอบเช้า ๑๘ หลุม ท่านรังษ์ฯนำ ๑ หลุม การแข่งขันรอบบ่ายถึงหลุมที่ ๒๗ ท่านรังษ์ฯยังนำ ๑ หลุม และยังนำอยู่ ๑ หลุม เมื่อถึงหลุมที่ ๓๖ หลุมสุดท้าย คู่แข่งขันทั้ง ๒ ตีลูกขึ้น "กรีน" เท่ากับ นาราซิงห์เพียง ๓—๔ ฟุต จากหลุมเท่านั้น ท่านรังษ์ฯอยู่ห่าง ๒๐ กว่าฟุต ยกพระหัตถ์ภาวนาเสด็จพ่อแล้วตบลูกวิ่งตรงเป๋งลงหลุมทำ "birdie" และชนะการแข่งขัน

พระฉายาลักษณ์ของท่านรังษ์ฯ และรูปถ่ายคู่แข่งขันยังแขวนอยู่ที่สโมสรกอล์ฟทหารอากาศที่ดอนเมืองเป็นอนุสรณ์จนทุกวันนี้

ข้าพเจ้าถือว่าเป็นเกียรติอย่างสูงที่ท่านรังษ์ฯนับข้าพเจ้าเป็นเพื่อนสนิทสนมผู้หนึ่งของท่านและครอบครัวของท่าน ข้าพเจ้าเชื่อว่าเพื่อนสนิทมิตรสหายของท่านคงมีความอาลัยและเศร้าสลดใจอย่างยิ่งเช่นเดียวกับข้าพเจ้าในการที่ท่านรังษ์ฯได้จากพวกเราไป โดยมิได้มีโอกาส ที่จะได้มาคบหาสมาคม ร่วมกันเช่นก่อนที่ท่าน เสด็จไปรับราชการ ดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงมนิลา หรือได้มีโอกาสที่จะแสดงความยินดีเลี้ยงต้อนรับท่านเมื่อเสด็จกลับบ้านเกิดเมืองนอน ความเศร้าสลดใจยิ่งทวีขึ้นเมื่อระลึกได้ว่าท่านรังษ์ฯมิได้มีโอกาสได้ทอดพระเนตรเห็นบ้านเมืองที่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย แม้บ้านที่รักของท่านเองก็ได้เข้าประทับอยู่เพียงไม่กี่วัน

ท่านรังษ์ฯทรงเป็นทั้งสุภาพบุรุษ มิตรสหายและนักกีฬาที่แท้จริง บรรดาเพื่อนและมิตรสหายของท่านไม่มีวันจะลืม

(ประหยัด บุรณศิริ)

ถ่ายกับเสด็จพ่อเมื่อพระชนม์ ๑๑

ในฉลองพระองค์นักเรียนนายเรือ
ฉายในประเทศอังกฤษ บี ๒๔๖๒

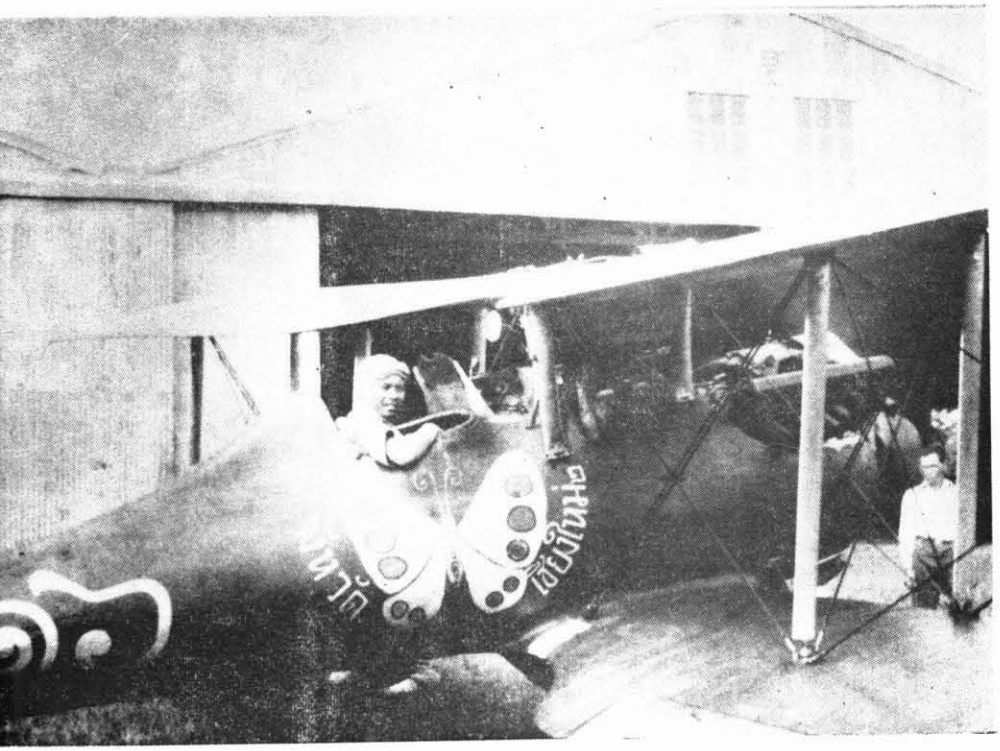

ทรงขับเครื่องบินแบบ
นิเออร์ ปอร์ท เดอลาจ
(นล. แบบ ๑๙)

ทรงฉายภาพร่วมกับพระประยูรญาติ ครอบครัว และนายทหารอากาศไทย
ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. พ.ศ. ๒๔๙๓

กับประธานาธิบดีคาร์เซียแห่งฟิลิปปินส์
วันยื่นพระราชสาส์นตราตั้ง

พ.ศ. ๒๕๐๑

ทรงถ่ายร่วมกับบรรดาคณะข้าราชการสถานเอกอัครราชทูตไทยในฟิลิปปินส์

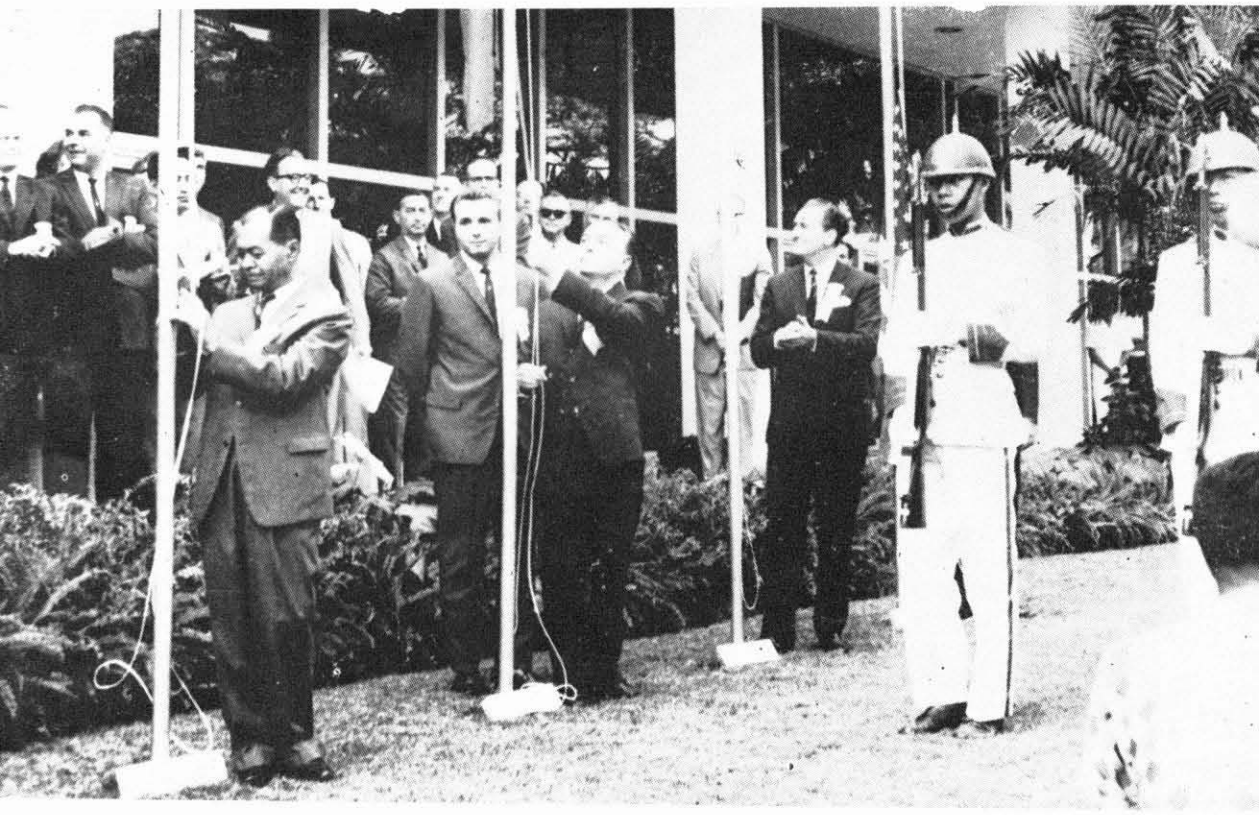

ทรงเป็นหัวหน้าผู้แทนประเทศไทยในการประชุม ECAFE ในฟิลิปปินส์

พ.ศ. ๒๕๐๗

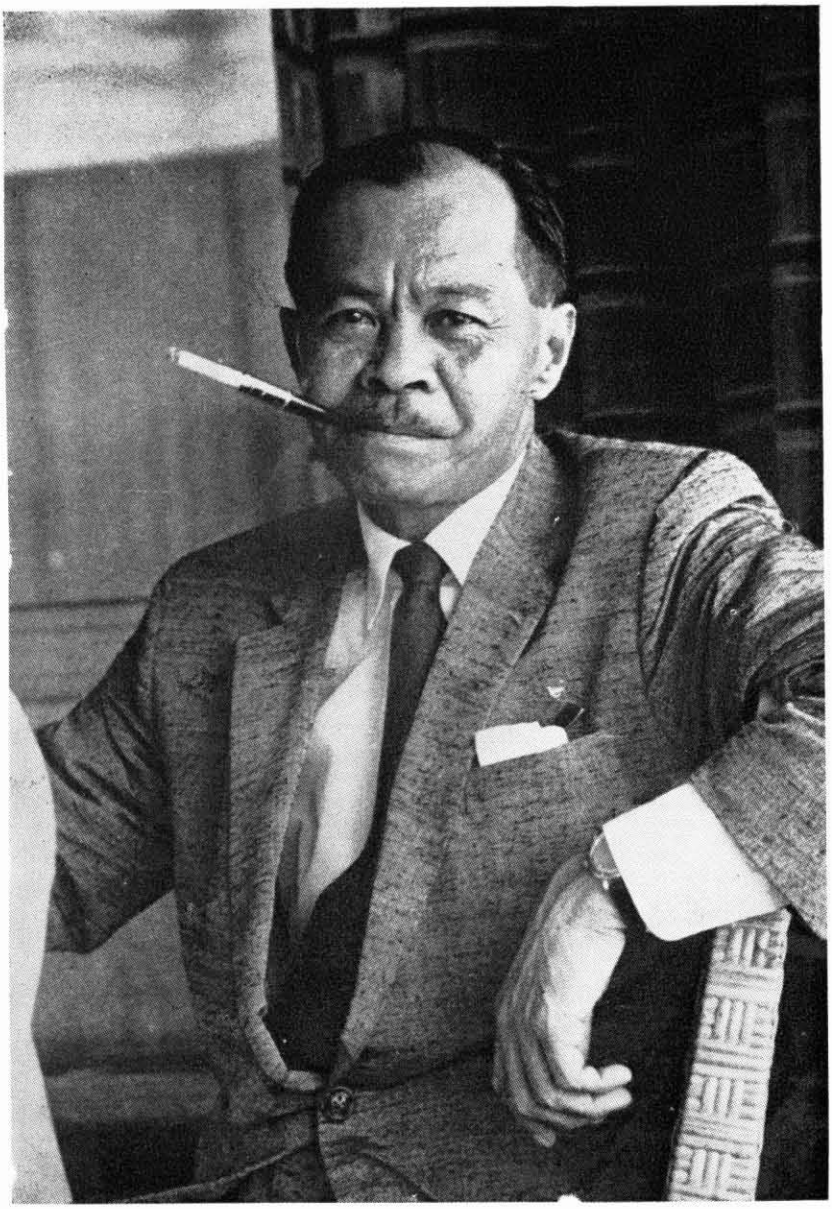

พระอริยาบทหนึ่ง
ขณะทรงดำรงตำแหน่ง
เอกอัครราชทูตไทย
ประจำประเทศฟิลิปปินส์

บทที่ ๑

ศัพท์เกี่ยวกับ รัฐ และ รูปของรัฐ

การเมือง Politics ได้แก่วิชาและศิลปะการปกครองแห่งรัฐ ถ้าเป็นวิชาก็เรียกว่า รัฐศาสตร Political Science ฉะนั้น ศัพท์การเมืองจึงย่อมขึ้นต้นด้วยคำว่า รัฐ State

ประเทศ

รัฐ เป็นศัพท์กฎหมาย แต่มีคำสามัญว่า ประเทศ country ซึ่งหมายความถึงอาณาเขต territory ที่อยู่ในความปกครองของรัฐบาลเดียวกัน จะเป็นเอกราช independent ไม่ขึ้นแก่รัฐอื่น หรือจะสังกัดอยู่ในรัฐอื่นก็ได้

รัฐ

ประเทศ ในฐานที่เป็นองค์การ ซึ่งมีประชาชนอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน และอยู่ในความปกครองแห่งรัฐบาลเดียวกันนั้นคือ รัฐ State (แต่ก่อนใช้ว่า แผ่นดิน บัดนี้ใช้ว่า รัฐ)

ชาติ – ประชาชาติ

รัฐที่เป็นเอกราช ซึ่งได้แก่ประชาชนที่ตั้งอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน และอยู่ในความปกครองแห่งรัฐบาลเอกราชอันเดียวกัน คือ ชาติ nation หรือในบางกรณีก็ ประชาชาติ เช่น สหประชาชาติ United Nations เพราะถ้าใช้ว่า สหชาติ ก็จะหมายความว่าเกิดบีเดียวกัน

ประเทศชาติ

ประเทศชาติ เป็นคำทั่วไปไม่ใช่ศัพท์วิชาการ หมายถึง บ้านเกิดเมืองนอน คือ country โดยนัย fatherland

Power

มีอีกคำหนึ่งซึ่งไม่ใช่ศัพท์วิชาการ แต่ใช้กันมาก หมายถึง ประเทศ คือ power ซึ่งแปลกันว่า อำนาจ เช่น มหาอำนาจ แต่อำนาจ หมายถึง กำลังบังคับ ไม่ใช่พลัง จึงไม่ถูก เพราะรัฐเอกราชไม่มีอำนาจบังคับซึ่งกันและกัน ข้าพเจ้าเคยลองใช้ ภูว หรือ ภูวะ เพื่อเลียนเสียงภาษาอังกฤษด้วย แต่ไม่ติด เพราะไม่เหมาะกับเสียงภาษาไทย จึงได้ปล่อยให้ใช้ "อำนาจ" ต่อมาโดยเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึง พลัง

รัฐธรรมนูญ

กฎหมายว่าด้วยรูปของรัฐ อำนาจขั้นสูงและอำนาจซึ่งมีต่อประชาชน ชื่อว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญ Constitutional Law คำว่า ธรรมนูญ มีผู้อธิบายว่ามาจากภาษาทมิฬ "ตรมนูล" แปลว่า แนวธรรม แต่ข้าพเจ้าถือตามลักษณะพระธรรมนูญว่า อันว่าสภาวะประทับความควรแก่กระทรวงโดยธรรมนั้น อันมโนสาราจารย์กล่าวไว้ ธมฺมานุโญฺญ อิติ ชื่อว่าพระธรรมนูญ

กฎหมายรัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายซึ่งกำหนดอำนาจการปกครองขั้นสูง เช่น การแบ่งอำนาจอธิปไตย sovereign power ออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ legislative power อำนาจบริหาร executive power และอำนาจตุลาการ judicial power

รัฐสภา

อำนาจนิติบัญญัตินั้นใช้โดยรัฐสภา Parliament หรือ Congress ถ้ามีสองสภา สภาสูง ชื่อว่า วุฒิสภา Senate และสภาล่าง ชื่อว่า สภาผู้แทน House of Representatives หรือ สภาผู้แทนราษฎร Assembly of the People's Representatives

คำว่า สภา นี้ได้เคยพยายามจะใช้เฉพาะทางฝ่ายนิติบัญญัติ แต่โดยที่เป็นคำใช้ทั่วไปมาก่อนแล้ว เช่นใช้ในกรณี สภากาชาด เป็นต้น จึงยังคงใช้ทั่วไปอยู่ แต่ก็ไม่มีข้อขัดข้องในทางวิชาการ เพราะชื่อวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎร และรัฐสภา แสดงความหมายไว้ชัดแล้ว ไม่อาจปะปนกับสภาอื่นได้

Executive – บริหาร

เมื่อมาพิจารณาอำนาจบริหาร ยังมีปัญหาในเรื่องศัพท์อยู่ เพราะตามหลักวิชาย่อมจำแนก executive กับ administrative

อำนาจปกครอง ในการรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมาย มีอยู่สองระดับ คือ ระดับสูงสุด ได้แก่ อำนาจของรัฐบาล Government หรือ คณะรัฐมนตรี Council of Ministers ซึ่งอำนวยการปฏิบัติ direct โดยวางนโยบาย policy ให้ไว้ อำนาจระดับสูงสุดนี้ ชื่อว่า executive power อำนาจบริหาร ซึ่งมีกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

แต่มีอีกระดับหนึ่งรองลงมา ได้แก่อำนาจของกระทรวงทบวงกรม ซึ่งจัดดำเนินการปฏิบัติ administer ให้เป็นไปตามนโยบายนั้น ทั้งนี้ มีกำหนดไว้ในกฎหมายปกครอง administrative law

เมื่อรัฐธรรมนูญเอาคำ "บริหาร" ไปใช้แทน executive แล้ว ก็ควรจะปล่อยให้มีความหมายเช่นนั้นตลอดไป เพราะจะหวังให้ใครกลับไปใช้คำเดิมว่า "กรรมสัมปาทิก" แทน executive นั้น เป็นอันหวังไม่ได้แน่ เพราะเสียงไม่อำนวย

แต่มีผู้ใช้คำ "บริหาร" แทน administration มากขึ้นทุกวัน ข้าพเจ้ายอมรับว่าเป็นการสะดวกดี แต่มีอุปสรรคทางวิชาการดังที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้ว

Administrative

สำหรับคำว่า administrative นั้น คำที่เคยใช้กันมา เช่น "ปกครอง" ก็ใช้ได้ในบางกรณี เช่น ศาลปกครอง คดีปกครอง กฎหมายปกครอง แต่ใช้ไม่ได้ทั่วไป เพราะ "ปกครอง" ตรงกับ govern มากกว่า

คำว่า ธุระการ ก็แคบเกินไป และจะไปสับสนกับคำว่า ธุรกิจ

รัชกาลที่ ๖ ได้พระราชทานคำว่า รัฐประศาสน เป็นคำแปล public Administration ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ยังใช้อยู่เป็นชื่อคณะว่า คณะรัฐประศาสนศาสตร ข้าพเจ้าเองก็ไม่รังเกียจ แต่มีผู้แย้งว่า ประศาสน์ แปลว่า สั่งการ แต่ administer หมายความว่า จัดดำเนินการให้เป็นผล ไม่ใช่นั่งสั่งการอยู่ที่โต๊ะ

ข้าพเจ้าเคยนึกถึงคำว่า บริบาล แต่คำนี้ได้เอาไปใช้สำหรับบริบาลทหารกเสียแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้เสนอคำว่า บริรักษ์ ซึ่งพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานนิยามว่า ดูแล รักษา ปกครอง เห็นว่าน่าจะใช้ได้ แต่บางท่านไม่ชอบ ข้าพเจ้าจึงเสนอใหม่ว่า บริหาร

Business administration การบริหารธุรกิจ

Public administration การบริหารรัฐกิจ

รูปแห่งรัฐ

รัฐที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุขชื่อว่า ราชอาณาจักร Kingdom

รัฐที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขชื่อว่า สาธารณรัฐ Republic

รัฐสองรัฐขึ้นไปอาจรวมกันเพื่อการบางอย่าง เช่นการเศรษฐกิจ หรือ การศุลกากร การรวมกันเช่นนี้เรียกว่า สหภาพ Union หรือเรียกว่า สมาคม Association ก็มี เช่น สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ "อาสา" Association of Southeast Asia. (ASA)

แต่การรวมกันนั้นอาจเป็นการรวมกันทั่วไป ไม่เฉพาะการบางอย่างก็ได้

โดยที่มีการรวมกันทั่วไปเช่นนี้ รัฐจึงอาจแบ่งออกไปเป็นเอกรัฐ Unitary State เช่นประเทศไทยก็ได้ หรือ เป็นรัฐรวมในรูปต่าง ๆ ก็ได้

สหภาพ

รัฐอาจรวมกันเป็นสหภาพ Union อาจเป็นสหภาพส่วนบุคคล Personal Union เพราะมีพระราชาธิบดี Sovereign องค์เดียวกันเท่านั้น แต่ละรัฐยังมีสภาพบุคคลของตนเองอยู่ ทั้งสำหรับการภายในและภายนอก เคยมีตัวอย่างสหภาพฮอลแลนด์ กับ ลักเซมเบอร์ก แต่บัดนี้ไม่มีแล้ว

รัฐรวมกันเป็นสหภาพ อาจเป็นสหภาพแท้จริง real Union เพราะนอกจากจะมีพระราชาธิบดีองค์เดียวกันแล้ว ยังมีการต่างประเทศรวมกันด้วย ยังคงมีสภาพบุคคลของตนเองอยู่ เฉพาะสำหรับการภายในเท่านั้น เคยมีตัวอย่าง ออสเตรีย – ฮังการี แต่บัดนี้ไม่มีแล้ว

รัฐรวมกันเป็นสหภาพ อาจเป็นสหภาพรวมเป็นองค์เดียวกัน incorporated Union แต่ละรัฐไม่มีสภาพบุคคลของตนเอง ทั้งสำหรับการภายในและภายนอก สภาพบุคคลนั้นให้เป็นของสหภาพ มีตัวอย่าง สหราชอาณาจักร United Kingdom ประกอบด้วยบริเตนใหญ่ (อังกฤษ – สกอตแลนด์) และไอร์แลนด์เหนือ

สมาพันธ์

รัฐหลายรัฐมารวมกันเพื่อการภายนอกทั่ว ๆ ไป แต่รัฐหนึ่ง ๆ ยังตั้งทูตประจำชาติอื่นได้สำหรับกิจการงานเฉพาะของตน ดังนี้เรียกว่า สมาพันธ์ Confederation มีตัวอย่างเช่นที่ สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา เคยเป็น

คำว่า สมาพันธ์นี้ ไม่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับการรวมกันแห่งรัฐ จะใช้สำหรับการรวมกันของสมาคมก็ได้ เช่น การรวมกันของสหภาพแรงงาน เป็นต้น

สหพันธ์

การรวมกันเพื่อการต่างประเทศอย่างหลวม ๆ ในรูปสมาพันธ์ นั้น มักกระชับชิดยิ่งขึ้นจนแต่ละรัฐไม่ตั้งทูตประจำชาติอื่น ปล่อยให้การต่างประเทศเป็นกิจของรัฐบาลรวม สมาพันธ์นั้น จึงกลายเป็นสหพันธ์ Federation ดังที่สวิตเซอร์แลนด์และสหรัฐอเมริกาเป็นอยู่ ณ บัดนี้

คำว่า สหพันธ์ ก็ไม่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับการรวมกันแห่งรัฐ จะใช้สำหรับการรวมกันของสมาคมก็ได้ เช่น การรวมกันของสหภาพแรงงาน เป็นต้น

สมาพันธ์และสหพันธ์ต่างกันที่ว่า สหพันธ์กระชับกว่าสมาพันธ์ เท่านั้นเอง

แต่ละรัฐซึ่งเป็นสมาชิกของสหพันธ์ยอมเป็นรัฐสหพันธ์ Federal State หรือโดยมากก็เรียกกันว่า รัฐ State เท่านั้น แต่มิใช่กันแพร่หลายว่า "มลรัฐ" ข้าพเจ้าได้สืบถามมานักหนาแล้วว่า มาแต่ไหน ก็ไม่ได้ความ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าใช้ว่า "รัฐ-นิวยอร์ก" เป็นการดีแล้ว ไม่ควรใช้ว่า "มลรัฐนิวยอร์ก" ถ้ามีกรณีบ่งถึง Federal State ก็ควรใช้ว่า รัฐสหพันธ์

จักรวรรดิ

ในสมัยที่ชาติยุโรปแผ่ออกไปทั่วโลกนั้น อังกฤษได้ดินแดนไว้ในรูปต่าง ๆ เป็นอันมาก เรียกรวมกันว่า จักรวรรดิ Empire.

อาณานิคม

ชาวประเทศหนึ่งยกไปตั้งหลักแหล่งในอีกประเทศหนึ่งเรียกประเทศที่ไปตั้งหลักแหล่งนั้นว่า Colony และแม้หมู่ชนต่างด้าวซึ่งมาอยู่ในอีกประเทศหนึ่งก็เรียกว่า Colony ได้

ความหมายสาระสำคัญในคำว่า โคโลนี ก็คือหมู่ชนที่ยกไปตั้งหลักแหล่ง เรามีคำว่า นิคม ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกัน และแปลได้ว่า Settlement Colony จึงได้แปลว่า อาณานิคม เพื่อให้หมายถึงอาณาเขตที่เป็นนิคม

แต่คำว่า Colony อาณานิคมนั้น เป็นคำกว้างกินความรวมถึงดินแดน possessions และเขตสังกัด dependencies ด้วย

รัฐอารักขา – รัฐในอารักขา

นอกจากอาณานิคม ดินแดน และเขตสังกัด ซึ่งเป็นอาณาเขตที่อยู่ในความปกครองโดยตรงแล้ว ยังมีรัฐที่อยู่ในความคุ้มครองอีกด้วย โดยรัฐที่คุ้มครองเป็นผู้ติดต่อในการต่างประเทศให้แทน

รัฐที่อยู่ในความคุ้มครองนั้น มีอยู่สองชนิดคือ (๑) คุ้มครองกระชับ โดยมี เรสิเดนต์ Resident ประจำอยู่ เช่น เอเดน Aden เรียกว่า รัฐอารักขา Protectorate และ (๒) คุ้มครองคลายลงมา โดยมีที่ปรึกษา Adviser หรือตัวแทนทางการเมือง Political Agent ประจำอยู่ เช่น เกาะ บาห์เรน Bahrain เรียกว่า รัฐในอารักขา Protected State แต่โดยพฤตินัยแล้ว ฐานะของรัฐสองชนิดนี้ก็คล้ายกัน เพราะรัฐที่คุ้มครองเป็นผู้ดำเนินการต่างประเทศให้แทน

บัดนี้ รัฐเช่นนี้มีจำนวนน้อยลงทุกที เพราะอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศที่มีอาณานิคมได้ให้เอกราชและกำลังให้เอกราชตามความนิยมของสหประชาชาติ

อาณาเขตในอาณัติ

ดินแดนซึ่งเยอรมนีและตุรกีต้องเสียไปเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้น ตามนิตินัยมิได้ตกไปเป็นดินแดนของประเทศที่มีชัยชนะ แต่ได้มอบหมายให้ประเทศเช่นว่านั้น ดูแลการปกครองในฐานะเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากสันนิบาตชาติ Legue of Nations การมอบหมายดังกล่าว ชื่อว่า อาณัติ Mandate

อาณาเขตที่อยู่ในอาณัตินั้นชื่อว่า อาณาเขตในอาณัติ mandated territory

รัฐผู้ใช้อาณัติดำเนินการปกครองไปอย่างไร ต้องยื่นรายงานต่อสันนิบาตชาติเป็นครั้งคราวตามกำหนด

อาณาเขตในภาวะทรัสตี

เมื่อสหประชาชาติเลิกล้มไปแล้ว ก็ได้มีอาณาเขตในภาวะทรัสตี trust territory ตามกฎบัตรสหประชาชาติ United Nations Charter เข้ามาแทน

ข้าพเจ้าไม่ได้พยายามแปลคำว่า trust เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่นิยม ทรัสต์ แต่ความหมายก็คือมอบหมายให้ดูแลเพื่อประโยชน์ของอาณาเขตนั้นเอง กล่าวคือ ประโยชน์ในการที่จะได้ปกครองตนเองหรือได้เป็นเอกราช

อาณาเขตที่เคยอยู่ในอาณัติก็พึงเป็นอาณาเขตในภาวะทรัสตีได้โดยทำความตกลงเพื่อการนั้น และทุกอาณาเขตในอาณัติก็ได้กลายเป็นอาณาเขตในภาวะทรัสตีไป นอกจากแอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของเยอรมนี แล้วก็เป็นอาเขตในอาณัติของสหภาพแอฟริกาใต้

สหภาพแอฟริกาใต้ ไม่ยอมทำความตกลงกับสหประชาชาติ เพื่อให้แอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้เป็นอาณาเขตในภาวะทรัสตี สหประชาชาติได้ขอความเห็นของศาลโลก

ศาลโลกให้ความเห็นว่า สหภาพแอฟริกาใต้ยังมีข้อผูกพันระหว่างประเทศสำหรับแอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้อยู่ และต้องยื่นรายงานต่อสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศสืบแทนสันนิบาตชาติ แต่สหประชาชาติก็ต้องระวังไม่ให้แอฟริกาใต้มีข้อผูกพันมากกว่าที่มีอยู่ในอาณัติเดิม

สหภาพแอฟริกาใต้ก็ไม่พ้องความเห็นนั้น เรื่องจึงอยู่ในสถานะวิกฤต สหประชาชาติกำลังขอให้ศาลโลกให้คำวินิจฉัย แทนที่จะให้เพียงความเห็นเท่านั้น

ส่วนอาณาเขตในภาวะทรัสตีอื่น ๆ ก็ดำเนินไปด้วยดี ได้เป็นเอกราชแล้ว และกำลังจะได้เป็นเอกราชก็มี เช่นในแอฟริกา เป็นต้น

อาณาจักร

มีอีกคำหนึ่งซึ่งควรอธิบายไว้ เพราะเคยมีความสำคัญ แต่บัดนี้คลายความสำคัญลงแล้ว เพราะจักรภพชาติบริติช British Commonwealth of Nations ได้แปรสภาพไป

จักรวรรดิบริติช British Empire ได้กลายเป็นจักรภพชาติบริติช ในปี ๒๔๖๙ (ค.ศ. ๑๙๒๖) ประกอบด้วยอาณาจักร Dominions เป็นสมาชิก โดยนิยามอาณาจักรว่า "บรรดาประชาคม communities ภายในจักรวรรดิบริติช มีสถานภาพ status เท่าเทียมกัน ไม่อยู่ใต้บังคับแก่กันและกัน ในการภายในหรือภายนอกแต่อย่างใด แต่รวมกันอยู่ด้วยความสวามิภักดิ์ร่วมกันต่อราชมงกุฎ และร่วมสมาคมอยู่ด้วยกันโดยเสรี ในฐานะที่เป็นสมาชิกแห่งจักรภพชาติบริติช

อาณาจักรต่าง ๆ ในขณะนั้นได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา ไอเร (ไอร์แลนด์) นิวซีแลนด์ และแอฟริกาใต้ นอกจากนี้ ยังมีอินเดียเป็นเสมือนอาณาจักร แต่ไอเรได้ถอนตัวออกไป

บัดนี้รัฐสมาชิกเหล่านั้นถือว่าเป็นรัฐเอกราชด้วยกันทั้งนั้น

จักรภพ

การที่แปรสภาพไปเช่นนี้ก็เพราะอินเดียประกาศตนเป็นสาธารณรัฐ ซึ่งแต่ก่อนถือว่าพระเจ้ากรุงอังกฤษเป็นประมุขของอินเดีย โดยเป็นพระจักรพรรดิแห่งอินเดีย แต่แม้อินเดียจะเป็น สาธารณรัฐ ก็ยังปรารถนาจะเป็นสมาชิกของจักรภพชาติบริติช British Commonwealth of Nations ต่อไป

ฉะนั้น ในปี ๒๔๙๒ (ค.ศ. ๑๙๔๙) รัฐบาลอินเดียจึงแถลงว่าตนจะเป็นสาธารณรัฐเอกราชอธิปไตย แต่จะเป็นสมาชิกของจักรภพโดยสมบูรณ์ต่อไป และยอมรับพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์แห่งสมาคมเสรีของบรรดาชาติสมาชิกเอกราช และฉะนั้นก็เป็นประมุขแห่งจักรภพ รัฐบาลประเทศอื่น แห่งจักรภพยอมรับ การเป็นสมาชิกต่อไปของอินเดียตามคำแถลงนั้น

ปากีสถานก็เป็นสาธารณรัฐ แต่ยังอยู่ในจักรภพ
ลังกาเป็นสมาชิกจักรภพแต่จะเป็นสาธารณรัฐเหมือนกัน
กานาเป็นสาธารณรัฐแต่ก็อยู่ในจักรภพ
แอฟริกาใต้เป็นสาธารณรัฐไปแล้ว และได้ออกจากจักรภพด้วย

สหประชาชาติ

เมื่อพูดถึงจักรภพซึ่งเป็นหมู่คณะนานาชาติ แต่มิได้เป็นรัฐขึ้นต่างหากจากบรรดารัฐซึ่งประกอบหมู่คณะนั้นแล้ว ก็ควรกล่าวถึงสหประชาชาติ United Nations อันเป็นองค์การตั้งขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ สืบแทนสันนิบาตชาติ League of Nations ซึ่งตั้งขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาสันติภาพและส่งเสริมการร่วมมือระหว่างประเทศ

องค์การสหประชาชาติยังมีองค์การสังกัดอยู่อีกเป็นจำนวนมาก เรียกว่า ทบวงการชำนัญพิเศษ specialised agencies เช่น องค์การการกรรมกรระหว่างประเทศ International Labour Organisation (I.L.O.) องค์การอาหารและเกษตร Food and Agriculture Organisation (F.A.O.) องค์การ การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) องค์การ การบินพลเรือนระหว่างประเทศ International Civil Aviation Organisation (ICAO) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ International Monetary Fund (I.M.F.) ธนาคาร ระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและ พัฒนาการ International Bank For Reconstruction and Development (I.B.R.D) หรือธนาคารโลก World Bank

สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ International Telecommunication Union (I.T.U.) สหภาพไปรษณีย์สากล Universal Postal Union (U.P.U.) องค์การอนามัยโลก World Health Organisation (W.H.O.) องค์การอุตุนิยมวิทยาโลก World Meteorological Organisation (W.M.O.)

สหประชาชาติเป็นนิติบุคคล

องค์การสหประชาชาติเป็นนิติบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ ข้อ ๑๐๕ แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ มีความว่า องค์การจะได้รับความสามารถทางกฎหมายในอาณาเขตของสมาชิกแต่ละรัฐ ตามที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติตามหน้าที่และสัมฤทธิ์ความมุ่งประสงค์ของตน ฉะนั้น ศาลโลกจึงได้ให้ความเห็นว่า สหประชาชาติมีสภาพนิติบุคคล ทั้งนี้ได้หมายความว่า สหประชาชาติเป็นรัฐหรืออธิรัฐ Super-State เหนือประเทศสมาชิกอีกขั้นหนึ่ง

แต่ไม่ใช่รัฐ

ในขณะนี้มีผู้ปรารภกันถึงรัฐบาลโลกเป็นอันมาก คืออยากจะให้สหประชาชาติเป็นรัฐบาลโลก มีอำนาจรักษาสันติภาพ เหมือนกับรัฐบาลภายในประเทศ สหประชาชาติตามกฎบัตรปัจจุบันนี้ได้เป็นรัฐเหนือรัฐสมาชิก แต่ดำเนินการบังคับเพื่อรักษาสันติภาพได้ตามที่บัญญัติไว้ในกฎบัตร ฮัมมาร์โชลด์ อดีตเลขาธิการ ได้พยายามหาทางภายในกรอบแห่งกฎบัตรเพื่อให้สหประชาชาติรักษาสันติภาพได้ เช่น ในกรณีคองโก เป็นต้น แต่ก็มีประเทศไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วย และไม่ยอมออกเงินเพื่อการนั้น ทั้ง ๆ ที่สมัชชาได้ลงมติตามระเบียบแล้ว มหาประเทศที่ไม่ยอมออกก็มีเช่นสหภาพโซเวียต และฝรั่งเศส เป็นต้น ถึงกับต้องขอให้ศาลโลกวินิจฉัย ศาลโลกก็ให้ความเห็นว่าต้องออก แต่ก็ยังไม่ยอมออก

อูทันต์ เลขาธิการสหประชาชาติ จึงได้ยอมรับว่า "สหประชาชาติไม่ได้เป็นผลสำเร็จเต็มที่ ในความมุ่งประสงค์สารัตถสำคัญในอันจะสถาปนาความเป็นใหญ่ แห่ง กฎหมายทั่วทุกแห่ง" แต่ระยะต่อไปจะเป็น "ทศวรรษ (สิบปี) แห่งพัฒนาการ"

เราควรจะช่วยกันพัฒนาสหประชาชาติปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ไม่ใช่เปลี่ยนรูปให้เป็นรัฐบาลโลก เพราะถ้าเปลี่ยนเช่นนั้นประเทศเล็ก ๆ จะมีเสียงน้อยลงมาก

Community

คำว่า องค์การ Organisation นั้น ใช้สำหรับการรวมกันของประเทศเพื่อการป้องกันร่วมกันด้วย เช่นองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ North Atlantic Treaty Organisation (NATO) องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ South–East–Asia Treaty Organisation (SEATO)

แต่ชาติยุโรปตะวันตกพยายามจะรวมกันเป็นสหภาพการเมืองมานานแล้ว แต่ยังไม่สำเร็จ จึงลองรวมกันทางเศรษฐกิจก่อน โดยจัดตั้งสมาคมให้กระชับชิดยิ่งขึ้น เรียกว่า Community เช่น European Coal and Steel Community

คำว่า Community เมื่อหมายถึงคณะประชาชนอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน เคยแปลว่าประชาคม ซึ่งเป็นคำที่ใช้ได้แล้วสำหรับนัยนั้น แต่ Community ใหม่นี้ หมายถึงคณะที่จัดเป็นองค์การขึ้น หรือคณะที่เป็นสมาคมร่วมผลประโยชน์กัน ข้าพเจ้านึกว่าถ้าจะใช้ว่าสหคม ก็คงจะใช้ได้

บัดนี้ ยุโรปตะวันตกมี European Economic Community ซึ่งอาจแปลได้ว่าสหคมเศรษฐกิจยุโรป มีตลาดร่วม Common Market อยู่ในนั้น

บทที่ ๒

ศัพท์เกี่ยวกับบุคคลในรัฐ

พลกนิกร

คนทั้งหลายที่อยู่ในประเทศจะเป็นคนชาติ national ของประเทศนั้น หรือจะเป็นคนต่างด้าว alien ก็ดี ขอว่า พลกนิกร inhabitants

ประชากร

คนทั้งปวงเหล่านี้ ขอว่า ประชากร population คำฝรั่งนี้จะใช้สำหรับสัตว์ด้วยก็ได้ และคำว่าประชากรก็ใช้เช่นนั้นได้เหมือนกัน เพราะ "ประชา" แปลว่า สัตว์มีชีวิต "ประชาชน" จึงจะต้องเป็นคน

ประชาชน

ปวงชนที่เป็นเจ้าของประเทศชื่อว่า ประชาชน people

ราษฎร

คำว่า ราษฎร ที่แปลว่า people เหมือนกันนั้น ตามมูลศัพท์หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในความปกครองของรัฐบาล (ราช–ฎร) ฉะนั้น โดยมากจึงใช้หมายถึงสามัญชนหรือผู้ที่ไม่ใช่ขุนนาง ดังที่อังกฤษเรียกว่า Commons สภาผู้แทนราษฎรก็ตรงกับที่อังกฤษเรียกว่า House of Commons

ประชาราษฎร

มีอีกคำหนึ่งซึ่งมีใช้อยู่บ้างแต่ไม่มากนัก คือ ประชาราษฎร หรือ อาณาประชาราษฎรหมายถึง สามัญชนทั่วๆไป populace

ชนกรรมาชีพ

คอมมิวนิสต์ใช้คำว่า proletariat ซึ่งตามมูลศัพท์ลาตินแปลว่า ผู้มีแต่ลูก หมายความว่า ไม่มีทุน มีแต่ลูกให้รัฐใช้ คอมมิวนิสต์นำมาใช้สำหรับผู้ไม่มีทุน หากหาเลี้ยงชีพด้วยค่าจ้างแรงงานข้าพเจ้าจึงได้แปลว่า ชนกรรมาชีพ

สัญชาติ

คนย่อมมีความผูกพันอยู่กับชาติ ความผูกพันนี้คือสัญชาติ nationality แต่เดิมเขียนสัญญชาติ (สัญญา–ชาติ) แปลว่า เครื่องกำหนดแห่งชาติ เป็นคนละคำกับ สัญชาติในคำว่า สัญชาติญาณ ซึ่งแปลว่า กำเนิด

คนชาติ

บุคคลที่มีความผูกพันต่อชาติ เรียกว่า คนชาติ national

พลเมือง

คนชาติของประเทศที่เป็นสาธารณรัฐ Republic เรียกว่า พลเมือง Citizen เช่น ชาวอเมริกัน เป็นต้น คนชาติฝรั่งเศสที่เป็นพลเมืองได้แก่ผู้ที่มีสิทธิเต็มที่ รวมทั้งสิทธิการเมืองด้วย

คนในบังคับ

คนชาติแห่งประเทศที่เป็นราชอาณาจักร มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เรียกว่า คนในบังคับ Subject เช่น คนชาติไทย อังกฤษ ญี่ปุ่น เป็นต้น มีสิทธิเต็มที่ รวมทั้งสิทธิการเมืองด้วย แต่สำหรับ ฝรั่งเศส คนในบังคับ Sujet หมายถึง คนพื้นเมือง ในอาณานิคมฝรั่งเศสซึ่งยังไม่ได้รับสิทธิการเมือง

คนในอารักขา - คนภายใต้อารักขา

คนชาติแห่งรัฐซึ่งอยู่ในอารักขา เรียกว่า คนในอารักขา protected person แต่โดยที่นอกจากรัฐในอารักขา ยังมีอาณาเขตในอาณัติ mandated territories แห่งสันนิบาตชาติหรืออาณาเขตในภาวะทรัสตี trust territories แห่งสหประชาชาติอีกด้วยแล้ว อังกฤษก็เรียกรวมกันว่า คนภายใต้อารักขา persons under protection

คนพื้นเมืองในรัฐอารักขาของฝรั่งเศสเรียกว่า คนในอารักขา protege

ชนชาติ

คนชาติได้แก่ผู้ที่มีสัญชาติผูกพันอยู่กับชาติ จะเป็นคนเชื้อชาติ race ใดก็ตาม พูดภาษาใดก็ตามนับถือศาสนาใดก็ตาม อย่างเช่น สวิตเซอร์แลนด์มีคนต่างเชื้อชาติและต่างภาษาถึงสามเหล่า คือ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอิตาเลียน แต่รวมกันเป็นชาติที่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

แต่บางประเทศหมู่ชนต่างเชื้อชาติ ไม่กลมเกลียวกันเช่น หมู่ชนเยอรมันในเชโกสโลวาเกียก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะที่ฮิตเลอร์ดำเนินนโยบายขยายตัวทางเชื้อชาติ

หมู่ชนเชื้อชาติซึ่งเป็นชนส่วนน้อยอยู่ในประเทศหรือชาติใด ขื่อว่า ชนชาติ nationalities หรือชนชาติส่วนน้อย national minorities.

นิติบุคคล

คนชาติ จะเป็นบุคคลธรรมดาก็ได้หรือนิติบุคคลก็ได้ นิติบุคคลรูปใดมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายนั้น เช่นห้างหุ้นส่วน partnership บริษัท company สมาคม association มูลนิธิ foundation

สังคม

โดยที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิยามสมาคมว่า ได้แก่บุคคลหลายคนตกลงเข้ากันเพื่อทำการอันใดอันหนึ่งร่วมกัน อันมิใช่เป็นการหาผลกำไรแบ่งปันกัน จึงต้องหาอีกคำหนึ่งสำหรับ society ซึ่งหมายถึง องค์การอันบุคคลหลายคนรวมกันประกอบการงานต่าง ๆ จะเป็นการใด ๆ ก็ตาม จะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติก็ได้หรือโดยมนุษย์ตั้งขึ้นก็ได้ ข้าพเจ้าได้นำใช้คำว่า สังคม ซึ่งบัดนี้ก็ติดแล้ว

องค์การ

ในสมัยวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนิยมกันว่า ร่างกายของมนุษย์ซึ่งมีอวัยวะทำการหน้าที่ต่าง ๆ ประกอบกันนั้น เป็นการประสานงานให้เดินไปโดยประสิทธิภาพ ฉะนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ก็ควรจัดเป็นรูป organisation มีส่วนประกอบต่าง ๆ ประสานกันเป็นหน่วยทำการ ข้าพเจ้าได้นำใช้คำว่า องค์การ บัดนี้ ก็ติดแล้ว ส่วนคำว่าองค์กรณ์ สำหรับ organ ก็มีใช้กันมากขึ้นแล้ว

บรรษัท

คำว่า Corporation มีความหมายไปได้ ๓ ทาง คือ

๑. หมายถึงบริษัท company นั่นเอง นี่เป็นนัยซึ่งอเมริกันมักใช้ แต่อังกฤษก็ใช้เหมือนกัน เช่น ฮ่องกง และเซี่องไฮ้ แบงกิง คอร์ปอเรชัน และแองโกลไทย คอร์ปอเรชัน เป็นต้น แต่ในสมัยนี้อังกฤษมักใช้สำหรับบริษัทสาธารณะ เช่น British Broadcasting Corporation, British Overseas Airways Corporation.

๒. หมายถึงทบวงการเมือง เช่น เทศบาล นี่เป็นนัยที่อังกฤษใช้

๓. หมายถึงสังคมอาชีพ Guild นี่เป็นนัยที่ฝรั่งเศสและอิตาลีใช้ อิตาลีในสมัยมุสโซลินี เห็นว่าสังคมอาชีพกรรมกรฝ่ายหนึ่ง และสังคมอาชีพนายจ้างอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในประเทศประชาธิปไตยนั้น ทำให้กรรมกรและนายจ้างแก่งแย่งกัน ตามลัทธิฟัสซิสต์จึงรวมกรรมกรและนายจ้างให้อยู่ใน Corporation อันเดียวกันสำหรับการค้าแต่ละอย่าง โดยอยู่ในความควบคุมของรัฐ

ความหมายที่ใช้กันโดยมากก็คือ นัย ๑. ซึ่งมีความหมายทำนองบริษัท ข้าพเจ้าจึงได้นำใช้ "บรรษัท" ซึ่งเป็นอีกรูปหนึ่งของคำว่า บริษัท มีตัวอย่างเช่น บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย บรรษัทการเงินระหว่างประเทศ ฉะนั้น ก็เห็นว่าใช้ "บรรษัท" เป็นคำแปลของ Corporation ได้

สาธารณะ และ เอกชน

ข้างบนนี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงบริษัทสาธารณะ public company ทั้งนี้ หมายถึงบริษัท ซึ่งรัฐบาลมีหุ้นและมีส่วนควบคุมต่างกับบริษัทเอกชน private companies ซึ่งรัฐบาลไม่มีหุ้นและไม่มีส่วนควบคุม อะไรที่เกี่ยวกับประชาชนส่วนรวมก็เป็นสาธารณะ public อะไรที่ไม่เกี่ยวกับประชาชนส่วนรวมก็เป็นเรื่องเอกชน private คำทั้งสองนี้ใช้กันเป็นบรรทัดฐานแล้ว

ที่ยังเป็นปัญหาอยู่ก็คือ ถ้าหมายถึงประชาชนส่วนรวมจะควรใช้ว่า มหาชน หรือ สาธารณชน ผู้ที่ไม่สมัครใช้สาธารณชน ก็เพราะถือเคร่งว่า สาธารณชน มิได้แปลว่า คนทั่วไป แต่แปลว่า คนอันเป็นของทั่วไป เช่น หญิงงามเมือง แต่ข้าพเจ้าสังเกตเห็นพระเทศน์ท่านก็ใช้สาธารณชน หมายถึงคนทั่วไปอยู่เนืองๆ เพราะฉะนั้น จะใช้มหาชน หรือ สาธารณชนก็ได้

ส่วนบุคคลเอกชนนั้น อังกฤษมักใช้ว่า private individual ถ้าจะแปลเคร่งตามศัพท์ก็ควรแปลว่า อัตบุคคลเอกชน แต่จะใช้ว่า บุคคลเอกชนก็ได้

บางคนเคยฉงนว่า ทำไมจึงพูดถึงบุคคลเอกชน และถามว่า มีบุคคลมหาชน public person หรือ ข้าพเจ้าขอตอบว่า มี คือ พระมหากษัตริย์ในฐานส่วนพระองค์ก็ทรงเป็น บุคคลเอกชน private person แต่ในฐานองค์ประมุขของชาติ ทรงเป็นบุคคลมหาชน public person

สถาบัน

องค์การเพื่อส่งเสริม วัตถุประสงค์ สาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่งเรียกว่า institution ข้าพเจ้าได้นำใช้คำว่า สถาบัน (ส. สถาปน) ซึ่งใช้กันแพร่หลายแล้ว และคำนี้จะใช้หมาย-ถึง กฎหมาย ประเพณี หรือจารีตปฏิบัติที่ตั้งมั่นถาวรแล้ว เช่นเดียวกับคำว่า institution ก็ได้

สถาน

องค์การเพื่อส่งเสริมวัตถุประสงค์ทางวิทยาศาสตร์ หรือทางอื่น เรียกว่า Institute ไทยใช้ว่า สถาน เช่นสถานเสาวภา ราชบัณฑิตยสถาน

บริการ

การรับใช้ หรือ องค์การที่รับใช้ คือ ที่สนองความต้องการทั่วไปอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นส่วนเอกชนหรือส่วนสาธารณะก็ตาม เรียกว่า service ข้าพเจ้าได้นำใช้คำว่า บริการ (ส. ปริกฺ) บัดนี้ก็ใช้กันแพร่หลายแล้ว

วิสาหกิจ

พระองค์เจ้าวิวัฒน ฯ ได้ทรงขอให้ข้าพเจ้าคิดศัพท์เพื่อใช้แทนคำว่า enterprise ซึ่งแปลกันว่า ความขวนขวาย แต่คำนี้จะใช้ให้หมายถึง undertaking การงานที่รับเป็นธุระนั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าเคยแปล undertaking ว่า ภารธุระ ซึ่งเป็นคำเก่า ข้าพเจ้าพยายามจะฟื้นขึ้นมา แต่โดยที่อ่านกันว่า ภาระธุระ เสียงก็หนักไปจึงไม่ติด ข้าพเจ้าจึงหันไปหาคำบาลีว่า วิสห to venture ซึ่งเห็นว่าใช้ได้ เพราะเราใช้คำว่า อุตสาห อุตสาหกรรม อยู่แล้ว จึงถวายไปว่า enterprise วิสาหะ หรือ ถ้าหมายถึง undertaking ก็ใช้ว่า วิสาหกิจ ท่านก็ทรงรับเอา บัดนี้ จึงมีคำทางราชการว่า รัฐวิสาหกิจ State enterprise

กิจกรรม

คำว่า activity เคยแปลกันว่า กิจการ กระทรวงศึกษาธิการบัญญัติให้ใช้ว่า กิจกรรม ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยและยินดีใช้ตาม

บทที่ ๓

ศัพท์เกี่ยวกับ หนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

สัญญา

คำว่า สัญญา นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้หมายความตรงกับคำว่า contract และเราก็ควรจะใช้โดยนัยนั้น เพราะกระทรวงทบวงกรมหรือรัฐบาลก็อาจทำสัญญา contract ซื้อของ หรือว่าจ้างได้ โดยไม่เป็นความตกลงระหว่างประเทศ

หนังสือสัญญา

ความตกลงระหว่างประเทศโดยทั่วไป รัฐธรรมนูญของเราใช้คำว่า หนังสือสัญญา ตรงกับคำอังกฤษว่า compact ซึ่งเป็นศัพท์วิชาการ ถ้าจะใช้คำที่เข้าใจง่ายขึ้นก็ใช้ว่า คำมั่นสัญญาระหว่างประเทศ International engagements ได้

รูปหนังสือสัญญา

ศาลโลกได้ให้ความเห็นว่า ในแง่ลักษณะเป็นข้อผูกพันแห่งคำมั่นสัญญาระหว่างประเทศ เป็นที่ทราบกันดีว่า คำมั่นสัญญาดังกล่าวอาจเป็นรูปสนธิสัญญา อนุสัญญา ปฏิญญา ความตกลง พิธีสาร หรือ การแลกเปลี่ยนหนังสือก็ได้

สนธิสัญญา

ความตกลงระหว่างประเทศโดยทั่วไป ซึ่งศัพท์วิชาการทางทูตเรียกว่า compact นั้น จะเรียกว่า treaty ตัว t เล็กก็ได้ แต่ Treaty ตัว T ใหญ่ ย่อมมีความหมายแคบเข้า คือหมายถึงหนังสือสัญญาที่สำคัญยิ่ง และทำเป็นตราสารสมบูรณ์แบบ formal instrument เช่นหนังสือสัญญาทางไมตรี การพาณิชย์และการเดินเรือ เป็นต้น

อันที่จริงแต่ก่อนก็เคยแปล Treaty ว่า หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี แต่ข้าพเจ้าได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า ที่เราเคยเรียกว่า หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ

นั้น ไม่มีข้อความว่าด้วยทางพระราชไมตรีเลย ทั้งนี้เพราะว่าถ้าจะมีข้อความเช่นนั้น รัฐบาลอังกฤษเองจะทำหนังสือสัญญาเช่นนั้นโดยลำพังไม่ได้ หากจะต้องได้ความเห็นชอบจากภาคีจักรภพเสียก่อน ซึ่งจะต้องกินเวลานานไม่คุ้มกับประโยชน์ที่จะพึงได้รับ เพราะข้อความที่ว่าจะได้มีสันติภาพเป็นนิจและมิตรภาพเป็นนิรันดรนั้น เป็นข้อความตามแบบยิ่งกว่าอื่น และข้อผูกพันเช่นนี้ก็มีอยู่ทางอื่นแล้ว เช่นทางสหประชาชาติ เป็นต้น

เมื่อไม่มีข้อความว่าด้วยทางพระราชไมตรีแล้ว จะเรียกว่า หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีได้อย่างไร ข้าพเจ้าจึงได้เสนอคำว่า สนธิสัญญา สนธิในภาษาบาลีก็แปลว่าความตกลง สนธิสัญญาจึงได้ใช้ให้มีความหมายตรงกับ Treaty, treaty.

กติกา

ตามที่ศาลโลกได้แบ่งหนังสือสัญญาระหว่างประเทศไว้นั้น ไม่มีความหมายที่จะระบุชื่อหนังสือสัญญาทั้งหมด หนังสือสัญญาจะเรียกชื่ออย่างอื่นก็ได้ แต่ก็ย่อมสงเคราะห์เข้าประเภทที่ศาลโลกราบไว้ เช่น เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้ตั้งสันนิบาตชาติ League of Nations ขึ้น หนังสือสัญญาที่ก่อตั้งนั้นเรียกว่า Covenant ซึ่งไทยใช้ว่า กติกา อยู่ในประเภทสนธิสัญญา

กติกาสัญญา

ในสมัยนั้น ชอบใช้คำว่า pact ซึ่งไทยใช้ว่า กติกาสัญญา ก็อยู่ในประเภทสนธิสัญญานั้นเอง

กฎบัตร

เมื่อจัดตั้งสหประชาชาติ United Nations ขึ้น ได้เรียกหนังสือสัญญาก่อตั้งว่า Charter ซึ่งไทยใช้ว่า กฎบัตร กฎบัตรฉบับนั้นเป็นหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ มีข้อผูกพันโดยแน่นอนจึงอยู่ในประเภทสนธิสัญญา แต่มีกฎบัตรซึ่งไม่มีค่าผูกพันทางกฎหมายอยู่เหมือนกัน เช่นกฎบัตรแอตแลนติก Atlantic Charter ฉบับวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑) ซึ่งเป็นปฏิญญาร่วมกันระหว่างประธานาธิบดีโรสเวลต์แห่งสหรัฐอเมริกากับนายกรัฐมนตรีเชอร์ชิลล์ของอังกฤษ แถลงหลักนโยบายร่วมกันบางประการ อันเป็นที่

หวังว่าจะทำให้อนาคตของโลกดีขึ้น แต่ไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมายประการใด ฉะนั้นจึงต้องพิจารณาดูกฎบัตรแต่ละฉบับ ฉบับใดมีข้อผูกพันทางกฎหมายก็สงเคราะห์เข้าในประเภทสนธิสัญญาฉบับใดไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมาย ก็ไม่ใช่สนธิสัญญา

อนุสัญญา

รองลงมาจาก Treaty สนธิสัญญา ก็มี Convention อนุสัญญา ซึ่งเป็นหนังสือสัญญาระหว่างประเทศในเรื่องที่สำคัญ และทำเป็นตราสารสมบูรณ์แบบเหมือนกัน

โดยมากอนุสัญญามักจะเป็นหนังสือสัญญาทำกันระหว่างหลายประเทศที่มาประชุมกัน และจัดวางบทบัญญัติเป็นข้อผูกพันขึ้น เช่น อนุสัญญาในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินวรรณกรรม และอุตสาหกรรม การชนกันในทะเลและการกู้เรือ การเกษตร การสุขาภิบาล การจราจรทางรถยนต์ เสรีภาพในการผ่านแดน การบินพลเรือน พิกัดอัตราศุลกากร ฯลฯ และบางทีก็จัดวางกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศขึ้น เช่น อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยกฎสงครามและอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วยเชลยศึกและผู้บาดเจ็บ ป่วยไข้ เป็นต้น

ปฏิญญา

ปฏิญญา Declaration มีความหมาย ๓ อย่าง คือ

๑. ความตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อผูกพัน เช่น ปฏิญญากรุงปารีส ค.ศ. 1856 Declaration of Paris of 1856 ซึ่งนิยามกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการล้อมสะกัด blockade และของต้องห้าม Contraband

๒. ปฏิญญาฝ่ายเดียว ซึ่งก่อสิทธิและหน้าที่ให้แก่ประเทศอื่น เช่น ปฏิญญาประกาศสงคราม declaration of war

๓. ปฏิญญาซึ่งรัฐหนึ่งแถลงให้รัฐอื่นทราบความเห็นและเจตนาของตนในเรื่องบางเรื่อง

ปฏิญญา ๑. เท่านั้น ที่เป็นความตกลงมีข้อผูกพันทางกฎหมาย ปฏิญญา ๒. และ ๓. ไม่ใช่ความตกลงเช่นว่านั้น

ความตกลง – ข้อตกลง

ความตกลง Agreement ระหว่างประเทศก็มีสองอย่าง คือ ๑. ที่มีลักษณะเป็นข้อผูกพันทางกฎหมาย และ ๒. ที่ไม่มีลักษณะเช่นนั้น

ตัวอย่างความตกลงที่มีลักษณะเป็นข้อผูกพันทางกฎหมายก็คือ ความตกลงทางเศรษฐกิจหรือการค้า ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศให้ทราบเป็นครั้งคราว เช่น ความตกลงระหว่างไทยกับเยอรมนี ความตกลงระหว่างไทยกับเกาหลี ฯลฯ

ความตกลงอีกรูปหนึ่งก็คือ Arrangement ซึ่งไม่ผิดอะไรกับ Agreement แต่ถือว่าสำคัญน้อยกว่า ไทยจึงใช้ว่า ข้อตกลง

พิธีสาร

พิธีสาร Protocol ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง ได้แก่ตราสารอันบรรจุไว้ซึ่งความตกลงที่มีความสำคัญรองลงมาจากสนธิสัญญาและอนุสัญญา โดยมากก็เป็นพิธีสารต่อท้ายสนธิสัญญาหรืออนุสัญญา หรือพิธีสารแก้ไขเพิ่มเติมสนธิสัญญาหรืออนุสัญญา

การแลกเปลี่ยนหนังสือ

ความตกลงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญรองลงไปก็อาจทำได้โดยการแลกเปลี่ยนหนังสือกัน Exchange of Notes ความตกลงรูปนี้มีใช้กันมาก

กรรมสารสุดท้าย

มีเอกสารอีกอย่างหนึ่งซึ่งถึงแม้ว่าไม่ได้เป็นตราสารที่มีข้อผูกพันทางกฎหมาย ก็มีใช้ในการประชุมนานาชาติอยู่เนือง ๆ กล่าวคือ กรรมสารสุดท้าย Final Act ซึ่งเป็นคำแถลงสรุปการเป็นไปในการประชุม ระบุสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาที่ร่างขึ้น และอาจมีข้อแนะนำ recommendations ด้วยก็ได้

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961132348

กรรมสารทั่วไป

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า กรรมสารสุดท้ายไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมาย ถ้าจะให้มีข้อผูกพันเช่นนั้น ก็ต้องทำเป็นกรรมสารทั่วไป General Act ดังเช่น กรรมสารทั่วไปฉบับปรับปรุงเพื่อการระงับกรณีพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ลงวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๔๙๒ (ค.ศ. ๑๙๔๙)

โมดัส วิเวนดี

มีอีกคำหนึ่ง ซึ่งอาจมีที่ใช้ คือคำว่า โมดัส วิเวนดี modus vivendi หมายถึงความตกลงชั่วคราว เช่นความตกลงพาณิชย์ชั่วคราว โดยที่คำนี้เป็นคำลาตินและเป็นศัพท์วิชาการโดยแท้ ถ้ามีกรณีใช้ก็เห็นควรทับศัพท์ไป

ศัพท์เกี่ยวกับการทำหนังสือสัญญา

การทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศนั้น มีวิธีการเป็นขั้น ๆ ซึ่งบางทีท่านผู้อ่านจะสนใจบ้าง ข้าพเจ้าจึงขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้

ปรารภ

เมื่อเรามีดำริที่จะทำหนังสือสัญญากับประเทศใดในเรื่องใด เราก็ปรารภขึ้น broach the subject.

ทาบทาม

แล้วเราก็ทาบทามดู Sound.

พูดจา–สนทนา

เมื่อทาบทามเห็นว่าดำเนินการต่อไปได้แล้ว ก็พูดจา talks หรือสนทนากัน conversations

อภิปราย

แล้วก็อภิปรายกัน discuss คือ ถกแถลงแง่มุมต่าง ๆ ของเรื่อง แต่ก่อนนี้เคยเรียกว่าว่ากล่าวกัน แต่คำว่า "ว่ากล่าว" นี้ ตรงกับ representations มากกว่า

เจรจา

ในที่สุดก็มีการเจรจากันเป็นทางการ negotiations

ตกลงทำ

เมื่อเจรจาเป็นที่ตกลงกันแล้วก็เป็นอันตกลงทำ conclude หนังสือสัญญา

ลงนาม

การตกลงทำหนังสือสัญญานั้น แสดงด้วยการลงนาม signature

สัตยาบัน

เมื่อลงนามแล้ว ถ้าเป็นสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาก็ต้องมีการสัตยาบันratification อีกชั้นหนึ่ง

แต่ก่อนนั้น ผู้แทนที่ส่งไปเจรจานั้นติดต่อกับรัฐบาลของตนไม่ได้สะดวกและรวดเร็วเหมือนบัดนี้ ฉะนั้น หนังสือสัญญาที่ไปลงนามมานั้นจะได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของตนหรือไม่ ก็ไม่ทราบ จึงได้มีการสัตยาบันหรือรับรองจากรัฐบาลอีกชั้นหนึ่ง

นอกจากรัฐบาลแล้ว รัฐธรรมนูญโดยมากยังให้รัฐสภามีส่วนในการสัตยาบันหนังสัญญาบางประเภทด้วย

ด้วยเหตุดังที่กล่าวมา จึงมีแบบพิธีที่เรียกว่า การสัตยาบัน

การสัตยาบันนั้น ประมุขของชาติเป็นผู้ให้และหนังสือที่เป็นหลักฐานในการนี้เรียกว่า สัตยาบันสาร Instrument of ratification

สัตยาบันสารทั้งสองฝ่ายจะต้องแลกเปลี่ยนกัน แล้วหนังสือสัญญานั้นจึงจะเป็นอันใช้ได้

ความเห็นชอบ

สำหรับความตกลงนั้น บางฉบับก็เป็นอันใช้ได้เลย บางฉบับก็ต้องได้รับความเห็นชอบ approval ของรัฐบาลคู่สัญญาเสียก่อน ทั้งนี้ แล้วแต่จะบ่งไว้ในความตกลงเอง

ความเห็นชอบนี้ก็เหมือนกับการสัตยาบันเหมือนกัน แต่รัฐบาลเป็นผู้ให้ความเห็นชอบและประมุขของชาติเป็นผู้ให้สัตยาบัน

ภาคยานุวัติ

หนังสือสัญญาหลายฝ่ายหรือพหุภาคี multilateral เช่น อนุสัญญา ซึ่งที่ประชุมนานาชาติได้ตกลงไว้ หรือแม้สนธิสัญญาการเมือง เช่นสนธิสัญญาแอตแลนติคเหนือก็มีวิธีการที่เปิดโอกาสให้ประเทศอื่นเข้ามาเป็นภาคีได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

การเข้าเป็นภาคีเช่นนี้เรียกว่า ภาคยานุวัติ accession

การสนองรับ – ความเห็นชอบ

การเข้าเป็นภาคีจะกระทำในรูปการสนองรับ acceptance ก็ได้ เช่นธรรมนูญองค์การการศึกษาวิทยาศาสตรและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ UNESCO ข้อ ๑๕ บัญญัติว่า ธรรมนูญนี้จะต้องมีการสนองรับ

หรือจะกระทำในรูปความเห็นชอบ approval และการสนองรับก็ได้ เช่น ธรรมนูญองค์การอนามัยโลก ข้อ ๗๙ เปิดทางไว้ให้ดังต่อไปนี้

รัฐจะเข้าเป็นภาคีธรรมนูญนี้ได้โดย

(๑) การลงนามโดยไม่มีข้อสงวนเกี่ยวกับความเห็นชอบ

(๒) การลงนามโดยจะต้องได้รับความเห็นชอบ แล้วมีการสนองรับ หรือ

(๓) การสนองรับ

ความเห็นชอบกับการสนองรับต่างกันอย่างไร และวิธีการทั้งสามนั้นต่างกันอย่างไร

วิธีการ (๑) นั้น หมายความว่า ผู้แทนก่อนที่จะลงนามได้รับมอบอำนาจมาว่าลงนาม เข้าเป็นภาคีได้แล้ว โดยไม่ต้องสงวนว่าจะต้องให้รัฐบาลให้ความเห็นชอบอีกชั้นหนึ่ง

แต่ผู้แทนอาจไม่ได้รับมอบอำนาจเช่นนั้น และรัฐบาลอาจต้องตรวจดูตัวบทเสียก่อนแล้วจึงจะเห็นชอบได้ ผู้แทนในการลงนามจึงต้องสงวนไว้ตามวิธีการ (๒) ว่า จะต้องได้รับความเห็นชอบ แต่ความเห็นเช่นว่านี้ ย่อมเป็นการเห็นชอบด้วยตัวบทแห่งธรรมนูญ ยังไม่หมายความว่ารัฐรับเอาธรรมนูญนั้นเป็นข้อผูกพัน จึงได้บัญญัติไว้อีกชั้นหนึ่งว่า มีการสนองรับด้วย

ส่วนวิธีการ (๓) นั้น เมื่อมีการสนองรับ ก็ไม่มีปัญหาอย่างใด เป็นอันเข้าเป็นภาคีโดยแน่นอน

ข้อสงวน

ในการเข้าเป็นภาคีหนังสือสัญญาหลายฝ่าย (พหุภาคี) รัฐอาจไม่ประสงค์จะอยู่ในความผูกมัดของบทสัญญาบางข้อ ถ้าเช่นนั้นก็ทำข้อสงวน reservation ได้ ถ้าภาคีอื่นไม่ขัดข้องข้อสงวนนั้นก็ใช้ได้ ถ้ามีภาคีอื่นขัดข้องก็ต้องพิจารณาดูว่าข้อสงวนนั้นขัดกับวัตถุประสงค์ของหนังสือสัญญาหรือไม่ ถ้าขัดรัฐที่สงวนก็ไม่เป็นภาคี ถ้าไม่ขัดก็ถือว่าเป็นภาคี นี่เป็นความเห็นของศาลโลก

คำบอกเลิก

อายุหนังสือสัญญาย่อมมีกำหนดไว้ในหนังสือสัญญานั้นเอง หนังสือสัญญาที่ไม่มีอายุกำหนดไว้ก็บอกเลิกไม่ได้ ได้แต่เจรจายกเลิก ส่วนหนังสือสัญญาที่มีอายุกำหนดไว้ก็บอกเลิกได้ โดยส่งคำบอกเลิก notice of termination ตามความที่บัญญัติไว้

บทที่ ๔

ศัพท์เกี่ยวกับอำนาจและการบังคับ

อธิปไตย

ชาติ nation ได้แก่ประชาชน people ซึ่งตั้งอยู่ในอาณาเขต territory เดียวกัน และอยู่ในความปกครองของรัฐบาลเอกราชและอธิปไตย independent and sovereign government เดียวกัน

อธิปไตย sovereignty ได้แก่อำนาจสูงสุด บังคับบัญชาคนทั้งหลายในอาณาเขตของชาติได้ แบ่งออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ดังได้อธิบายมาก่อนแล้ว

ถ้ามีอำนาจเช่นว่านี้โดยสมบูรณ์ ไม่มีต่างประเทศมามีอำนาจดังกล่าวแม้แต่บางส่วนแล้ว ก็ได้ชื่อว่าเป็นเอกราช independent

และถ้าต่างประเทศไม่มีอำนาจในอาณาเขต แม้แต่บางส่วนแต่อำนาจปกครองตลอดทั่วอาณาเขตอยู่ในมือรัฐบาลแล้ว อาณาเขตนั้นก็มีบูรณภาพ integrity หรือความเต็มหน่วย นี่แหละเป็นความหมายของคำว่า บูรณภาพอาณาเขต ที่ทางราชการใช้อยู่ในคำแถลงการณ์บางฉบับ

นิติบัญญัติ

อำนาจนิติบัญญัติได้แก่อำนาจการตราหรือทำกฎหมายขึ้น legislation

คำว่า กฎหมาย law นั้น กินความกว้างออกไป รวมถึงกฎหมายประเพณี customary law ด้วย แต่นิติบัญญัติหมายถึงกฎหมายที่ตราขึ้นเท่านั้น

อำนาจนิติบัญญัตินั้น โดยทั่วไปเป็นของรัฐสภา แต่รัฐธรรมนูญมอบให้ฝ่ายบริหารออกกฎหมายได้บ้างเหมือนกัน เช่น ออกพระราชกฤษฎีกาเป็นต้น และกฎหมายมอบให้เทศบาลออกเทศบัญญัติ bye-law ได้บ้างด้วย

พระราชบัญญัติ

กฎหมายที่ตราขึ้นทางฝ่ายนิติบัญญัติ คือ ทางรัฐสภานั้น ได้แก่พระราชบัญญัติ–รัฐบัญญัติ Act

พระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติจะตราขึ้นในเรื่องใด ๆ ก็ได้ ถ้าไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญนอกจากนั้น ไม่มีขีดขั้นจำกัด จะมีจำกัดอยู่ก็แต่อำนาจบังคับตามพระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติเท่านั้น คือ จะบังคับได้ก็แต่ภายในอาณาเขตแห่งประเทศของตน และนอกจากนั้นก็บังคับแก่คนชาติของตน ซึ่งอยู่นอกอาณาเขตของตนได้ แต่จะได้ผลแค่ไหนก็แล้วแต่กรณี

การที่ไม่มีขีดขั้นจำกัด ก็เพราะว่าพระราชบัญญัติ หรือ รัฐบัญญัติ เป็นการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งไม่มีขีดขั้นจำกัด เว้นแต่รัฐจะเลือกจำกัดเองโดยหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ แต่ถึงแม้ว่าจะออกพระราชบัญญัติ หรือรัฐบัญญัติขัดกับหนังสือสัญญาระหว่างประเทศก็ไม่เป็นโมฆะ ยังเป็นอันสมบูรณ์อยู่ ส่วนข้อที่ขัดกับหนังสือสัญญาระหว่างประเทศก็ย่อมเจรจาว่ากล่าวกันเป็นข้อพิพาทระหว่างประเทศอีกโสดหนึ่งต่างหาก นี่เป็นฐานะตามกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่พึงตราพระราชบัญญัติ หรือรัฐบัญญัติขัดกับหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

มีบางท่านกล่าวว่า จะตรารัฐบัญญัติขึ้นว่ากระไรก็ได้ เว้นแต่จะให้ดวงอาทิตย์เดินรอบโลกไม่ได้ และจะให้ผู้หญิงเป็นผู้ชายไม่ได้ แต่อันที่จริงจะออกรัฐบัญญัติเช่นนั้นก็ได้ แต่ไม่เป็นผลตามนั้นเท่านั้นเอง และตามประวัติศาสตร์ก็เคยถือเป็นโทษในการที่เชื่อว่าโลกเดินรอบดวงอาทิตย์ดังที่กาลิเลโอได้เคยรับโทษมาแล้ว

พระราชกำหนด

ในเหตุฉุกเฉินหรือกรณีรีบด่วนบางประการ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ (ทางฝ่ายบริหาร) จะทรงตราพระราชกำหนด Decree Law ให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้ แต่ในคราวประชุมสภาฯ ต่อไป ต้องนำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อสภาเพื่ออนุมัติ

สำหรับประเทศที่เป็นสาธารณรัฐย่อมใช้ว่า รัฐกำหนด

พระราชกฤษฎีกา

รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ (ทางฝ่ายบริหาร) ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะตราพระราชกฤษฎีกา Decree โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

สำหรับสาธารณรัฐ ย่อมใช้ว่า รัฐกฤษฎีกา

กฎ–กฎกระทรวง

ข้อระเบียบซึ่งมีบังคับอยู่ในธรรมชาติ เรียกว่า กฎ law นี่เป็นคำในวิทยาศาสตร

ส่วนในทางนิติศาสตร์นั้น กฎหรือกฎกระทรวง Ministerial Regulations ได้แก่ ข้อระเบียบซึ่งฝ่ายบริหารตั้งขึ้นเพื่อวางวิธีการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ในข้อที่กฎหมายกำหนดไว้และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว กฎนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย

เทศบัญญัติ

สภาเทศบาลได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายให้ออกเทศบัญญัติ bye-law ได้ในการบางอย่างที่กำหนดไว้ เพื่อใช้ในเขตเทศบาลของตน

ข้อบังคับ

เท่าที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ถือว่า เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายซึ่งผลบังคับทั่วไป แต่ยังมีข้อระเบียบที่ใช้บังคับแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ และไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย นี่คือข้อบังคับ Regulations

กฎกระทรวงได้แก่ข้อระเบียบซึ่งรัฐมนตรีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ออก เพื่อวางวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย

วิธีการที่วางนั้นย่อมเป็นวิธีการกว้าง ๆ ซึ่งวางเป็นหลักไว้ แต่ถ้าจะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการงานให้สะดวก ควรวางระเบียบปลีกย่อยออกไปอีก พนักงานเจ้าหน้าที่จะได้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติ

ระเบียบเช่นว่านี้เรียกว่า ข้อบังคับ Regulations

ข้อบัญญัติ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้คำว่า ข้อบังคับ โดยมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง คือ หมายถึงข้อบังคับจัดตั้งบริษัท สมาคม ฯลฯ articles of association หรือ statute แต่บริษัทสมาคมอาจต้องออกข้อบังคับ Regulations วางวิธีปฏิบัติในข้อละเอียดปลีกย่อยลงไปอีกก็ได้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้คำอย่างไรแล้ว เราก็พึงใช้ตาม และข้อบังคับปลีกย่อยก็ต้องเรียกว่า "ระเบียบการ" แทน

แต่คำว่า Statute ซึ่งใช้ในสนธิสัญญานั้น จะใช้ว่าข้อบังคับไม่เหมาะ เช่น อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยระบอบเมืองท่าทะเล ได้เรียกหลักใหญ่ ๆ ที่วางไว้ว่า Statute ส่วนวิธีการละเอียดปลีกย่อยลงไป เรียกว่า Regulations จึงได้แปล Statute ว่าข้อบัญญัติ และ Regulations ว่าข้อบังคับ ทั้งนี้เพราะว่า Statute ถ้าหมายถึง กฎหมายก็ได้แก่กฎหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ออก ฉะนั้น การที่จะใช้คำว่าข้อบัญญัติก็ลงรอยกันแล้ว

บทบัญญัติ

ความที่บัญญัติไว้ในกฎหมายหรือในหนังสือสัญญาเรียกว่า บทบัญญัติ provisions

บทสัญญา

ความที่บัญญัติไว้ในหนังสือสัญญา เรียกว่า บทสัญญา stipulations

เนื้อความ

ความที่มีอยู่ในเอกสารฉบับหนึ่งฉบับใด เรียกว่า เนื้อความ contents

ข้อกำหนด

ความที่มีอยู่ในเอกสาร ฉบับหนึ่ง ฉบับใดเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับเงื่อนไข และเงื่อนเวลาชื่อว่า ข้อกำหนด terms

ตัวบท

ถ้อยคำแห่งเอกสารฉบับหนึ่งฉบับใด เรียกว่า ตัวบท text

บริบท

ถ้อยคำห้อมล้อมความตอนหนึ่งตอนใด ชื่อว่า บริบท context

ข้อ

สนธิสัญญา Treaty และอนุสัญญา Convention แบ่งออกเป็น ข้อ article พิธีสาร Protocol แบ่งออกเป็น clause ไทยเราใช้ว่า ข้อ เหมือนกัน แต่บัดนี้ มักใช้เป็นหมายเลขเท่านั้น โดยไม่ใช้คำว่า clause ฉะนั้น จึงไม่ต้องมีศัพท์เฉพาะหรือจะใช้ว่า ข้อความ ก็ได้

มาตรา – อนุมาตรา

ข้ออาจแบ่งออกเป็นมาตรา section และอนุมาตรา Sub–Section

วรรค – อนุวรรค

แต่โดยมากข้อแบ่งออกเป็นวรรค paragraph และอนุวรรค sub–paragraph

ใช้ – ใช้บังคับ

หนังสือสัญญาเหมือนกับกฎหมาย ย่อมมีบทบัญญัติกำหนดว่าให้ใช้ apply หรือใช้บังคับ come into force ตั้งแต่วันใด โดยปรกติก็ให้ใช้ตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันเป็นต้นไป แต่จะกำหนดวันอื่นก็ได้ เช่น กำหนดให้ใช้ตั้งแต่วันลงนามกันเป็นต้น มีตัวอย่างความตกลงที่ทำเช่นนั้น หรือแม้จะให้มีผลย้อนหลัง retrospective effect ก็ย่อมทำได้ แต่เป็นกรณียกเว้นและต้องระบุไว้โดยชัดแจ้ง

อาณา

อำนาจที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงข้างต้นได้แก่ อำนาจอธิปไตย sovereign power ซึ่งนานาประเทศรับรอง recognize ว่าเป็นการถูกต้องแล้ว แต่รัฐหนึ่งอาจยึดครอง occupy อีกประเทศหนึ่งซึ่งนานาประเทศยังไม่รับรองว่าเป็นอำนาจอธิปไตยที่ถูกต้อง แต่ยอมรับว่ามีอำนาจบังคับในฐานยึดครองอยู่ อำนาจปกครองเช่นนี้ชื่อว่า อาณา authority

อำนาจศาล

อำนาจบังคับตามกฎหมายนั้น อังกฤษเรียกว่า jurisdiction ไทยใช้ว่า อำนาจศาล ซึ่งแคบกว่าคำในภาษาอังกฤษ เพราะคำว่า jurisdiction ใช้กว้างออกไปถึงอำนาจบังคับบัญชาได้ด้วย

อำนาจหน้าที่

เจ้าพนักงานคนหนึ่งย่อมมีอำนาจ power หรือสิทธิบังคับผู้อื่นให้ทำตามคำสั่งดังที่กฎหมายมอบไว้ให้ และมีหน้าที่ duty ที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ปฏิบัติด้วย สองอย่างนี้รวมกันอังกฤษเรียกว่า attributions ไทยเคยใช้ว่า อำนาจและหน้าที่ บัดนี้มีใช้ควบกันเข้าเป็น อำนาจหน้าที่

อำนาจ

กำลังที่ใช้บังคับโดยชอบชื่อว่า อำนาจ power

กำลังบังคับ

กำลังที่ใช้บังคับให้บุคคลปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ตนมิได้เลือกกระทำเอง ชื่อว่า กำลังบังคับ force

การบังคับ

การกระทำให้บุคคลปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ตนมิได้เลือกกระทำเอง ชื่อว่า การบังคับ coercion

แต่ก่อนเคยใช้คำว่าเกณฑ์ซึ่งที่จริงควรเขียนว่า เกน เพราะมาจากคำเขมร ว่า แกน ส่วนคำว่า เกณฑ์ ที่แปลว่าหลักกำหนดนั้น เปนคำบาลี – สันสกฤต ซึ่งมีความหมายต่างกัน เช่น เราจะพูดว่า เกนคนโดยไม่มีเกณฑ์ ดังนี้ เราย่อมพูดได้โดยมีความหมายว่า บังคับเอาคนโดยไม่มีหลักกำหนด แต่ถ้าจะว่า เกณฑ์คนโดยไม่มีเกณฑ์ก็จะไขความได้ยาก

แต่คำว่า เกณฑ์นี้ใช้น้อยลงแล้ว เพราะมีความหมายนิยมใช้ที่ไม่ดี ไม่สมเกียรติของผู้ถูกบังคับในสมัยประชาธิปไตย เช่นการเกณฑ์ทหาร conscription นั้น แม้ฝรั่งก็เรียกเสียใหม่ว่า compulsory military service การรับราชการทหารที่บังคับ และพระราชบัญญัติของเราในเรื่องนี้ก็ไม่ได้เรียกว่าพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร แต่เรียกว่า พระราชบัญญัติการรับราชการทหาร

การเกณฑ์แรงงาน forced labour ก็เหมือนกัน บัดนี้ นิยมใช้ compulsory labour แรงงานที่บังคับ

การกู้ยืมก็เช่นเดียวกัน คำว่า forced loan ในสนธิสัญญาจึงได้แปลว่า การกู้ยืมที่บังคับแทนที่จะแปลว่า การกู้ยืมที่เกณฑ์เอา

ภาระหน้าที่ทางทหาร

คนชาติไทยย่อมมีหน้าที่ป้องกันประเทศและเพื่อการนี้ย่อมมีภาระหน้าที่ต่าง ๆ ทางทหาร ซึ่งคนต่างด้าวได้รับยกเว้น

ในประการแรก คนต่างด้าวย่อมได้รับยกเว้นจากการรับราชการทหารที่บังคับ ไม่ว่าในกองทัพประจำการ regular forces หรือกองรักษาการแห่งชาติ national guard

หรือมิลิเชีย militia (กองรักษาดินแดน) ส่วนการอาสาสมัครนั้น คนต่างด้าวจะกระทำได้เพียงใดก็ย่อมแล้วแต่รัฐเจ้าของประเทศจะเปิดโอกาสให้

ภาระบำรุงทางทหาร

นอกจากนั้น คนต่างด้าวย่อมได้รับยกเว้นจากภาระบำรุง contributions เพื่อการทหารทั้งด้วยเงินและด้วยของ

การเรียกเกณฑ์ทางทหาร

ส่วนการเรียกเกณฑ์ requisitions เพื่อการทหารนั้น เรียกได้เท่าที่เรียกจากคนพลเมืองและต้องใช้เงินให้ ทั้งนี้ หมายถึงการเรียกให้นำส่งของให้ทางราชการทหารใช้ จะเป็นการใช้ชั่วคราวหรือใช้สิ้นเปลืองก็ได้ เช่น เรียกเอาอาหารคนและสัตว์ และเครื่องบริภัณฑ์ยานพาหนะ ปศุสัตว์ ฯลฯ ตลอดจนสถานที่เพื่อให้ทหารอยู่ และการบังคับใช้แรงงานเพื่อทำถนน ขับรถ ฯลฯ แต่ไม่ใช่ให้มาเป็นทหาร

ตั้งบังคับ

การบังคับที่ตั้งขึ้นเป็นข้อผูกพัน แล้วบังคับตามข้อผูกพันนั้น เรียกว่าตั้งบังคับ impose ข้อผูกพันที่ตั้งขึ้นบังคับนั้น เรียกว่า ข้อตั้งบังคับ imposition หรือถ้าเป็นเงินที่ตั้งบังคับให้เสียก็เรียกว่า ภาระตั้งบังคับ imposts

เรียกบังคับ

ข้อผูกพันที่จะบังคับเอานั้น จะเรียกบังคับเอาก็ได้ในกรณีเช่นนี้เรียกว่า ข้อเรียกบังคับ หรือภาระเรียกบังคับ exactions

เรียกเก็บ

การเก็บ collect เช่นการเก็บภาษีอากรนั้นได้แก่การที่เก็บเอาเงินค่าภาษีอากรมา ไม่มุ่งถึงข้อผูกพันที่ทำให้เจ้าพนักงานต้องเก็บภาษีอากรนั้น ถ้าหมายถึงการผูกพันให้เก็บภาษีอากร ก็พึงใช้คำว่า เรียกเก็บ levy

เรียกเกณฑ์

คำว่า เรียกเกณฑ์ requisition นั้น ได้อธิบายมาแล้วสำหรับการเรียกเกณฑ์ทางทหาร การเรียกเกณฑ์พลเรือนก็มีความหมายเช่นเดียวกัน

ข้อกำหนดกฎเกณฑ์

ข้อผูกพันทั่ว ๆ ไป เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับแบบพิธี formalities อันจะพึงปฏิบัติ อังกฤษเรียกว่า requirements ในสนธิสัญญาได้แปลว่าข้อกำหนดกฎเกณฑ์ เช่นมิให้ตั้งเงื่อนไขหรือข้อกำหนดกฎเกณฑ์ บังคับแก่คนในบังคับแห่งอัครภาคีผู้ทำสัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เกี่ยวกับการขึ้นศาลยุติธรรมในอาณาเขตของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมิได้ใช้แก่คนในบังคับหรือพลเมืองของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือของประเทศต่างด้าวที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง

การกำกัด

ขณะที่ทำสนธิสัญญากับนานาประเทศฉบับที่ใช้อยู่ ณ บัดนี้นั้น ได้มีการห้ามและการจำกัดสินค้าเข้าออกในรูปต่าง ๆ ฉะนั้นในการทำสนธิสัญญารัฐบาลจึงได้ระมัดระวังให้มีความข้อนี้ได้ด้วย เช่นสนธิสัญญากับอังกฤษ ข้อ (๗) มีความว่า "ในกรณีที่มีการตั้งข้อจำกัดปริมาณแบบใด ๆ ในการนำสิ่งของที่กำกัดเข้าหรือออกนั้น อัครภาคีผู้ทำสัญญาแต่ละฝ่ายตกลงว่าในปริมาณของที่กำกัดซึ่งจะได้อนุญาตให้นำเข้ามาจาก หรือนำออกไปยังประเทศต่างด้าวนั้น จะได้แบ่งปันส่วนที่เป็นธรรมให้แก่การนำสิ่งของเข้ามาจากหรือออกไปยังอาณาเขตแห่งอัครภาคีผู้ทำสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง"

คำว่า จำกัด เป็นคำแปล limitation และคำว่า กำกัด เป็นคำแปล restrict อันที่จริง คำว่า limit และ restrict ก็มีความหมายต่างกันเพียงเล็กน้อย limit หมายความว่า การวางขีดขั้น หรือขอบเขต ซึ่งจะกระทำเกินกว่าขีดขั้นหรือขอบเขตนั้นไม่ได้ แต่ไม่มีนัยว่าต้องรื้นหรือลดลงมาจากที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้ เช่น limitation of armaments หมายถึง การวางขีดขั้นอย่างสูงสำหรับกำลังรบอันจะพึงมีได้ แต่มิได้หมายความว่าจะต้องลดลงมาประการใด แต่ restrict หมายความว่า วางขีดขั้นให้แคบเข้า วางขีดขั้นในวงแคบซึ่งมีนัยว่า พึงลดลงมาบ้าง

คำว่า limit เราเคยแปลว่า "จำกัด" อยู่แล้ว แม้กฎหมายก็ใช้เช่นนั้น ฉะนั้นสำหรับ restrict จึงได้หาคำคล้าย ๆ กัน และได้นำเอาคำว่า "กำกัด" มาใช้โดยมีความหมายว่า จำกัด ให้แคบเข้า

ถ้าจะพิจารณาดูประวัติการกำกัดยางแล้ว จะเห็นว่าในขั้นต้น ลังกาเสนอโครงการปันทอน curtail คือ ตัดจำนวนซึ่งแต่ละประเทศส่งออกอยู่นั้นลงมา โครงการนั้นตกไป เพราะไม่มีใครยอมให้ตัดจำนวนลง ครั้นจะวางโครงการจำกัด คือวางขีดขั้นไว้ในระดับสูง ก็จะไม่ได้ประโยชน์ตามที่ต้องการ ในที่สุดจึงได้เลือกเอาคำว่า restrict กำกัด คือ จำกัด ให้แคบเข้า

การกำกัดดีบุกก็เช่นเดียวกัน

ส่วนกำหนด — ส่วนปัน

การจำกัดจำนวนสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะอนุญาตให้นำเข้าประเทศหรือนำออกจากประเทศนั้นได้ อาจจำกัดเป็นการตายตัวว่าเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้ก็ได้ หรือจำกัดโดยวางเกณฑ์อัตราส่วนร้อยไว้ก็ได้

การจำกัดจำนวนตายตัวเป็นเท่านั้นเท่านี้ นั้น อังกฤษเรียกว่า ration ในสนธิสัญญาแปลว่า ส่วนกำหนด แต่ในกฎหมายได้แปล ration ว่า ปันส่วน ข้าพเจ้าพร้อมที่จะใช้คำในกฎหมายเสมอ ฉะนั้น จะแปล ration ว่า ส่วนปัน ข้าพเจ้าก็ไม่ขัดข้อง ถึงอย่างไรก็ดี คำนี้คงไม่มีที่ใช้ในปัจจุบัน เพราะสมัยนี้นิยมการค้าโดยเสรี

ส่วนกฎเกณฑ์ — โควตา

การจำกัดจำนวนโดยวางกฎเกณฑ์ไว้เช่นจำกัดเป็นอัตราส่วนร้อยนั้น อังกฤษเรียกว่า quota ในสนธิสัญญาแปลว่า ส่วนกฎเกณฑ์ แต่กฎหมายใช้คำว่า โควตา ซึ่งใช้กันแพร่หลายแล้ว ข้าพเจ้าก็ยินดีใช้คำว่า โควตา แทนส่วนกฎเกณฑ์

การแบ่งสรร

การแบ่งโควตานั้น อังกฤษเรียกว่า allocation ในสนธิสัญญาใช้ว่า การแบ่งสรร เพราะคำว่า appropriations เราแปลกันอยู่แล้วว่า จัดสรร

มีอีกคำหนึ่ง คือ apportion ซึ่งหมายความว่า แบ่งส่วนตามสมควร ในสนธิสัญญาแปลว่า การบั้นส่วน แต่เมื่อกฎหมายใช้ การบั้นส่วนแทน ration แล้ว apportion ก็แปลได้ว่าการแบ่งบั้นส่วน

พิกัดอัตรา

การกำหนดศุลกากร customs duties กำหนดได้เป็นสองสถาน คือ 1. กำหนดเป็นอย่าง ๆ ทำเป็นบัญชีสินค้า แล้วบอกกำหนดอากรที่จะต้องเสีย เช่นว่า น้ำหนักเท่านั้นจะต้องเสียเท่านั้นเป็นต้น นี่คือการเก็บอากรตามสภาพ specific duties และ 2. กำหนดเป็นอัตราส่วนร้อยของราคาสินค้า นี่คือการเก็บอากรตามราคา ad valorem duties

การกำหนดทั่วไปทั้งสองวิธีรวมกัน เรียกว่า พิกัดอัตรา tariff

พิกัด

บัญชีสินค้าบอกพิกัดอากรไว้ด้วย ชื่อว่า พิกัด schedule

อัตรา

อัตราส่วนร้อยของราคาที่กำหนดไว้นั้น เรียกว่า อัตรา rate

รายได้แผ่นดิน

ศุลกากร เป็นส่วนหนึ่งของรายได้แผ่นดิน บัดนี้จะอธิบายศัพท์เกี่ยวกับรายได้แผ่นดิน

ในการที่รัฐบาลจะดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน ย่อมจะต้องมีเงินรายได้สำหรับจับจ่ายใช้สอย รายได้ดังกล่าว คือ รายได้แผ่นดิน public revenue

รัษฎากร

เมื่อเรามีประมวลรัษฎากร Revenue Code ขึ้นเป็นครั้งแรกข้าพเจ้าได้รับคำขอร้องให้หาชื่อมาใช้ให้เหมาะ ข้าพเจ้าได้เอาชื่อของหอรัษฎากรพิพัฒน์อันเป็นที่ทำการของกระทรวงการคลังมาใช้

คำว่า รัษฎากร ก็แปลว่า รายได้แผ่นดินนั่นเอง รัษฎ แผลงมาจาก รัฐ–ราษฎร แปลว่า แผ่นดิน และ อากร แปลว่า รายได้ (บ่อเกิด)

ในสนธิสัญญาได้แปล fiscal ว่า รัษฎากร ซึ่งมีความหมายกว้างว่า รายได้แผ่นดิน ก็ได้ หรือจะมีความหมายแคบไม่รวมถึงศุลกากรก็ได้

ตัวอย่างแห่งความหมายกว้าง ก็เช่นว่า การเก็บศุลกากรเพื่อมาชดใช้เป็นค่าใช้จ่ายของแผ่นดิน เป็นการเก็บอากรทางรัษฎากร fiscal ไม่ใช่เก็บอากรเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ protection

ส่วนประมวลรัษฎากร ก็ใช้คำว่า รัษฎากร โดยมีความหมายแคบ ไม่รวมถึงศุลกากร

ภาษีอากร

รายได้แผ่นดินนั้น มีที่มามากหลาย เช่น ผลประโยชน์ (ค่าเช่าที่ดินของแผ่นดินและรายได้จากรัฐวิสาหกิจ) ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม ฯลฯ

แต่รายได้สำคัญที่สุดก็คือ ภาษีอากร taxation ซึ่งได้แก่เงินที่เรียกเก็บแก่บุคคลหรือแก่ทรัพย์สิน จะเป็นประเภทใด หรือจะเรียกชื่ออย่างใดก็ตาม

แต่ก่อนนั้น ภาษีอากรเคยเก็บเป็นของก็มี แต่สมัยนี้เก็บเป็นเงิน เช่นคำว่า ส่วยสาอากร กล่าวคือ ส่วยสารอากร ก็แสดงว่าส่วย tribute เคยเก็บเป็นของ (สาร) แล้วเก็บเป็นแรงงาน เอาไปใช้ปีละเท่านั้นเท่านั้นวัน แล้วก็เสียเงินแทนได้ เรียกว่า ส่วย ภาษีที่เคยเรียกเก็บเอาแก่คนแต่ละหัว Capitation Tax นั้น ก็เรียกว่า ส่วย จนกระทั่งรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงเปลี่ยนเป็นเงินรัชชูปการ บัดนี้เลิกแล้ว

คำว่า ภาษี นั้ยว่าเป็นคำมลายู แปลว่า ประโยชน์ได้เปรียบ advantage ไทยใช้ตรงกับคำว่า tax

คำว่า อากร เป็นคำบาลี แปลว่า บ่อเกิด รายได้ ไทยใช้ตรงคำว่า duty

สองคำควบกันเป็นภาษีอากร ใช้ตรงกับคำว่า taxation ได้แก่เงินที่เรียกเก็บแก่บุคคลและทรัพย์สิน เพื่อเป็นการช่วยเหลืออุดหนุนรัฐในส่วนค่าใช้จ่ายของแผ่นดิน

ลักษณะสำคัญของภาษีอากรก็คือ ๑. เป็นการบังคับ และ ๒. เป็นการอุดหนุนรัฐในส่วนค่าใช้จ่ายของแผ่นดิน

ภาษี และ อากร

คำที่หมายถึง ภาษีอากรทั่วไป ก็คือ ภาษี tax

คำนี้ มีความหมายทั้งกว้างและแคบ โดยนัยกว้างหมายถึงภาษีอากรทุกอย่าง โดยนัยแคบหมายถึง ภาษีอากร ที่มิได้เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น อากร เป็นต้น

ได้เคยมีผู้ถามข้าพเจ้าว่า ภาษีกับอากร ต่างกันอย่างไร ทำไมอย่างนั้น จึงเรียกว่าภาษี อย่างนี้ เรียกว่า อากร

บางท่านอธิบายว่า ภาษีอากรเก็บตรง direct taxation เรียกว่า ภาษี tax ภาษีอากรเก็บทางอ้อม indirect taxation เรียกว่า อากร duty แต่คำอธิบายเช่นนี้ หาเป็นการถูกต้องไม่

เช่น อังกฤษ มีการเก็บอากรมรดก และอากรการรับมรดก อย่างที่เคยเก็บในประเทศไทยเราเรียกทั้งสองอย่างว่า อากร แต่อังกฤษเรียกอากรมรดก ว่า death duties และเรียกอากรการรับมรดกว่า inheritance tax นี่ก็แสดงให้เห็นว่า การเรียกชื่อภาษีอากร มิได้ถือเกณฑ์ว่า ถ้าเป็นภาษีอากรเก็บตรง ก็เรียกว่า ภาษี ถ้าเป็นภาษีอากรเก็บทางทางอ้อม ก็เรียกว่า อากร

อันที่จริง หลักการแบ่งภาษีอากรออกเป็น ภาษีอากรเก็บตรง และภาษีอากรเก็บทางอ้อมนั้นไม่เป็นหลักที่แน่นอนเท่าใดนัก เป็นเรื่องทฤษฎีมากกว่าอื่น เช่น อากรมรดก และอากรการรับมรดก อังกฤษถือว่าเป็นภาษีอากรเก็บตรง ซึ่งก็เป็นการถูกต้องทางทฤษฎี และฝรั่งเศสก็ยอมว่าทางเศรษฐศาสตรพึงถือว่าเป็นภาษีอากรเก็บตรง แต่ในทางปกครองฝรั่งเศสถือว่าเป็นภาษีอากรเก็บทางอ้อม เพราะเจ้าพนักงานทะเบียนเป็นผู้เก็บ หาได้เก็บทางบัญชีรายชื่อสำหรับผู้เสียภาษีเก็บตรงไม่

ในประเทศไทยนี้เอง เมื่อข้าพเจ้ายังเด็กอยู่ก็เรียกที่ทำการกรมศุลกากรกันว่าโรงภาษีร้อยชักสาม

แต่มาบัดนี้ ก็นิยมใช้คำว่า ภาษี แทน tax และคำว่า อากร แทน duty

ทรัพย์มรดก หรือทรัพย์ของผู้ตายนั้น แม้ความจริงจะเก็บภาษีเอาก็ตาม แต่ในส่วนถ้อยคำอังกฤษไม่สมควรเรียกว่า tax ซึ่งเน้นความหมายว่า เป็นส่วนที่ตั้งบังคับเก็บเอา จึงใช้คำว่า duty ซึ่งเน้นความหมายว่า เป็นหน้าที่ที่จะต้องเสีย แต่เมื่อมาถึงการรับมรดกแล้ว อังกฤษใช้คำว่า tax โดยไม่เกรงใจ เพราะว่าในการได้รับมรดก ทายาทก็ได้ลาภอย่างหนึ่งแล้ว รัฐบังคับเอาส่วนหนึ่งมาบำรุงค่าใช้จ่ายของแผ่นดินได้

คำไทยว่า ภาษี และ อากร ก็มีนัยต่างกันทำนองเดียวกัน อากรเป็นคำเบากว่าภาษีเพราะแปลว่า บ่อเกิดหรือรายได้ ส่วนภาษีนั้น แปลว่า อาณาประโยชน์ หรือส่วนที่ได้เปรียบ

ตัวอย่างอากร ก็มีศุลกากร customs duties ซึ่งได้แก่ภาษีเก็บจากสินค้านำเข้าและส่งออก อากรสรรพสามิต excise duties ซึ่งได้แก่ภาษีเก็บจากสินค้าทำภายในประเทศ ฯลฯ

ค่าธรรมเนียม

ในสนธิสัญญากับอังกฤษ ข้อ ๑ (๓) มีคำว่า ค่าธรรมเนียม ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นภาษี fees which are substantially taxes ทั้งนี้ แสดงว่า ค่าธรรมเนียมที่เป็นภาษีก็มี ที่ไม่เป็นภาษีก็มี

ค่าธรรมเนียม fees เป็นเงินที่บุคคลต้องใช้ให้แก่เจ้าพนักงาน สำหรับบริการ services หรือเอกสิทธิ privileges ที่ได้รับ

ค่าธรรมเนียมก็มีลักษณะเป็นการบังคับเหมือนกับภาษี และการที่บังคับนั้นก็เพื่อประโยชน์แห่งรัฐเหมือนกัน ข้อที่ต่างกันก็คือ ภาษีเป็นเงินบำรุงสำหรับค่าใช้จ่ายทั่วไปของแผ่นดิน แต่ค่าธรรมเนียมเป็นค่าตอบแทนบริการ หรือประโยชน์พิเศษที่บุคคลได้รับจากรัฐ

ที่ว่ามานี้ เป็นข้อความในหลักการ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นเป็นการยากที่จะกำหนดลงไปให้แน่นอนว่า ค่าธรรมเนียมใดเป็นค่าตอบแทน ประโยชน์พิเศษที่บุคคลได้รับจากรัฐ และค่าธรรมเนียมใดเป็นการบำรุง เพื่อชดเชยรายจ่ายทั่วไปของรัฐ

ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตต่าง ๆ เป็นต้น เป็นค่าธรรมเนียมแท้ หรือเป็นค่าธรรมเนียมมีลักษณะเป็นภาษีด้วย

ข้อนี้ จะตอบเป็นการทั่วไปไม่ได้ หากจะต้องพิจารณาเป็นกรณีไป ส่วนเกณฑ์วินิจฉัยนั้นก็คือ ถ้าเงินค่าธรรมเนียมที่เสียไปนั้น พอดีกับประโยชน์พิเศษที่ผู้เสียค่าธรรมเนียมได้รับ ก็เป็นค่าธรรมเนียมโดยแท้ แต่ถ้าเงินค่าธรรมเนียมที่เสียไปนั้น เกินกว่าประโยชน์ที่ได้รับ ส่วนเกินก็กลายเป็นภาษีไป แต่ในทางปฏิบัติพิจารณาไม่ง่ายเลย

บางประเทศคิดค่าธรรมเนียมใบอนุญาตสมรสต่ำกว่าใบอนุญาตเลี้ยงสุนัข นั่นแปลว่าการมีภรรยาเป็นประโยชน์น้อยกว่าการมีสุนัขเช่นนั้นหรือ หามิได้เลย เหตุผลที่ถูกต้องก็คือในกรณีการจดทะเบียนสมรสนั้นถือว่าเป็นการจัดระเบียบเพื่อสาธารณประโยชน์เท่านั้น มิได้มีความมุ่งหมายที่จะเก็บเงินเป็นการตอบแทนประโยชน์ที่ได้รับ ส่วนค่าธรรมเนียมใบอนุญาตเลี้ยงสุนัขนั้น ถ้าเก็บสูงก็มีสภาพเป็นภาษีมากกว่าเป็นค่าธรรมเนียมแท้

การจำหน่ายสุราต้องมีใบอนุญาตและต้องเสียค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ถ้าจำหน่ายสุราต่างประเทศต้องเสียค่าธรรมเนียมสูงกว่าจำหน่ายสุรารัฐบาล จะถือว่าค่าธรรมเนียมใบอนุญาตการจำหน่ายสุราต่างประเทศเป็นภาษีหรือไม่ขอตอบว่า ไม่เป็น เพราะว่าการจำหน่ายสุราต่างประเทศก็ได้ประโยชน์คุ้มกับค่าธรรมเนียมใบอนุญาตที่สูงขึ้น

ค่าธรรมเนียมหนังสือเดินทาง บางประเทศก็เก็บน้อย บางประเทศก็เก็บมาก มีบางคนบ่นว่า ประเทศไทยเก็บมากไป แต่อันที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะมีความตกลงกำหนดขั้นสูงไว้แต่ครั้งสันนิบาตชาติ และประเทศไทยก็ถือตามนั้น ฉะนั้น ค่าธรรมเนียมที่เก็บจึงเป็นค่าธรรมเนียมโดยแท้ ไม่ใช่ภาษี

ค่าธรรมเนียมคนเข้าเมือง ก็เคยมีผู้ปรารภถามว่า เป็นค่าธรรมเนียมแท้หรือมีสภาพเป็นภาษี ถ้าคำนึงถึงหลักแห่งประโยชน์ที่ได้รับ คือการมาตั้งถิ่นที่อยู่และมามีทางหาเลี้ยงชีพในประเทศนี้แล้ว ก็จะเห็นว่า เป็นค่าธรรมเนียม ไม่ใช่ภาษี

ค่าภาระ - ค่าติดพัน

เงินที่ต้องเสียสำหรับการงานที่เจ้าหน้าที่ทำให้โดยทั่วไป นอกจากค่าธรรมเนียมดังกล่าวแล้ว เรียกว่า ค่าภาระ charges หรือค่าติดพัน dues

ขนอน

ภาษีผ่านด่านเมืองหรือแขวง เรียกว่า ค่าขนอน octroi

จังกอบ

ภาษีเทศบาล เรียกว่า จังกอบ rates

บทที่ ๕

ศัพท์เกี่ยวกับสิทธิ และ หน้าที่

สิทธิ

สิ่งใดบุคคลทั่วไปเรียกร้องเอาได้ บุคคลมีสิทธิ right ในสิ่งนั้น สิทธิ ตามศัพท์แปลว่า ความสำเร็จ ความที่เราอาจเรียกร้องเอาได้สำเร็จ เช่นโดยร้องต่อศาลเป็นต้น นั่นแหละคือ สิทธิ

เอกสิทธิ

สิทธิซึ่งเป็นของเฉพาะบุคคลหรือคนเฉพาะหมู่เฉพาะเหล่า ไม่ใช่คนทั่วไป เรียกว่า เอกสิทธิ privilege

อภิสิทธิ

เอกสิทธิ เนื่องจากฐานะพิเศษ คือ อภิสิทธิ prerogative สำหรับพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ ใช้ว่า พระราชอำนาจ

เสรีภาพ

สิทธิที่จะทำอะไรได้โดยปลอดอุปสรรค คือ เสรีภาพ freedom หรือเสรีธรรม liberty ถ้าเน้นแง่ปลอดอุปสรรค ก็ใช้ว่า เสรีภาพ ถ้าเน้นแง่สิทธิ ก็ใช้ว่า เสรีธรรม

ประโยชน์

สิ่งใดที่เป็นส่วนได้เสียหรือส่วนเกี่ยวข้องด้วยประการใดๆ ชื่อว่า ประโยชน์ interest เช่น สาธารณประโยชน์ public interest

สารประโยชน์

ประโยชน์ที่เป็นแก่นสาร คือสารประโยชน์ good เช่น เพื่อสารประโยชน์ของประชาชน for the good of the people

ผลประโยชน์

ประโยชน์ที่เป็นผลแก่เรา เฉพาะอย่างยิ่งที่มีมูลค่าเป็นเงิน เรียกว่า ผลประโยชน์ interests เช่น การรักษาผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ

คุณประโยชน์

ประโยชน์ที่เป็นคุณแก่เรา เรียกว่า คุณประโยชน์ benefit เช่น คุณประโยชน์แก่กันและกัน mutual benefit

อรรถประโยชน์

ประโยชน์ซึ่งทำให้สำเร็จความต้องการของเรา เรียกว่า อรรถประโยชน์ utility แต่ public utility นั้น กฎหมายใช้ว่า สาธารณูปโภคเสียแล้ว ก็ย่อมใช้เช่นนั้นต่อไป

หิตประโยชน์ - บริการ

ประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่เรา ชื่อว่า หิตประโยชน์หรือ บริการ service

คำว่า หิตประโยชน์ เป็นคำหนักเกินไป เสียงไม่สนิท ข้าพเจ้าจึงได้นำใช้คำว่า "บริการ" แทน ซึ่งบัดนี้ก็ติดแล้ว และใช้ได้ตรงกับความหมายของคำว่า service ทุกประการ

อาณาประโยชน์

ประโยชน์ที่เป็นทางได้ของเรา คือ ที่เราอาจใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวของเราได้นั้น ชื่อว่าอาณาประโยชน์ advantage

อนุเคราะห์

ประโยชน์ที่ท่านกรุณาให้แก่เรา คือ ความอนุเคราะห์ favour ฉะนั้น จึงได้แปล most favoured nation treatment ว่า ผลประติบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง

หลักผลประติบัติ treatment ที่ได้แก่ชาวต่างประเทศนั้น มีอยู่สองอย่างคือ 1. ให้สิทธิเหมือนกับคนพื้นเมือง และ 2. ให้สิทธิเหมือนกับชาวต่างประเทศอื่น ๆ

1. ศัพท์วิชาการเรียกว่า ผลประติบัติอย่างคนชาติพื้นเมือง national treatment

2. ศัพท์วิชาการเรียกว่า ผลประติบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง most favoured nation treatment

โดยปรกติสิทธิเหมือนกับคนชาติพื้นเมืองย่อมสูงกว่า กล่าวคือ ได้ประโยชน์มากกว่าสิทธิเหมือนกับชาวต่างประเทศอื่น ๆ แต่ในสมัยอำนาจศาลกงสุล หรือที่เรียกกันว่าสภาพนอกอาณาเขต extraterritoriality นั้น กลับตรงกันข้าม ชาวต่างประเทศมีสิทธิดีกว่า ครั้นเมื่อทำสนธิสัญญาใหม่ เลิกสภาพนอกอาณาเขตเสียสิ้นแล้ว ผลประติบัติอย่างคนชาติพื้นเมืองก็ดีกว่าผลประติบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง คนไทยก็มีสิทธิดีกว่าชาวต่างประเทศ

ผลประติบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง หมายความว่า ถ้าประเทศไทยให้สิทธิหรือประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดแก่ต่างประเทศใดแล้ว ก็ต้องให้แก่ประเทศคู่สัญญาด้วย และถ้าประเทศคู่สัญญาให้สิทธิหรือประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดแก่ต่างประเทศใดแล้ว ก็ต้องให้แก่ประเทศไทยด้วย

ความคุ้มกัน

สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับโดยไม่อยู่ในข่ายที่จะถูกบังคับ ชื่อว่า ความคุ้มกัน immunity เช่นผู้แทนทางทูตต่างประเทศ ได้รับความคุ้มกันจากอำนาจศาล และภาษีอากร ในประเทศที่ตนมารับหน้าที่อยู่ เป็นต้น

ความยกเว้น

การบังคับอันใดถ้าเราอยู่ในข่ายที่จะถูกบังคับแต่มีการยกเว้น มิให้เราต้องถูกบังคับ เราก็ได้รับความยกเว้นจากการบังคับนั้น เช่น กงสุลกิตติมศักดิ์อยู่ในเกณฑ์ต้องเสียภาษีอากร อาทิเช่น ภาษีเงินได้ แต่ได้รับความยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีเงินได้สำหรับเงินเดือนที่ตนได้รับจากรัฐบาลของตน ดังนี้ ชื่อว่า ได้รับความยกเว้น exemption

ข้อยกเว้น

ความยกเว้นนั้น เมื่อให้ไปแล้วก็ถือว่า เป็นสิทธิอย่างหนึ่ง เช่น คนไทยไปเป็นพนักงานของสหประชาชาติ ได้รับความยกเว้นจากการเสียภาษีเงินได้สำหรับเงินเดือนที่ได้รับนี้ก็ถือว่าเป็นสิทธิของเขาอย่างหนึ่ง เพราะรัฐบาลไทยตกลงในหลักการไปแล้ว แต่หน้าที่การรับราชการทหารนั้น รัฐบาลไทยได้มีข้อสงวนยืนยันหลักการไว้ หากแต่ว่าในทางปฏิบัติจะหาทางยกเว้นให้ เพื่อจะได้ทำหน้าที่ทางสหประชาชาติได้ตลอดไป การยกเว้นเช่นนี้ถือว่าเป็นข้อยกเว้น exception อย่างหนึ่ง เพราะตามหลักการยังถือว่ามีหน้าที่รับราชการทหารอยู่ แต่หาทางยกเว้นให้ในทางปฏิบัติเท่านั้น

การงดเว้น

ถ้าตามระเบียบต้องบังคับ แต่ยกเว้นให้เฉพาะรายดังนี้ เรียกว่า งดเว้นให้ dispense with เช่น ผู้มีวิชาการรับราชการอยู่กระทรวงหนึ่ง ถึงเวลาเข้ารับราชการทหาร แต่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในกระทรวงนั้นต่อไป ดังนี้ชื่อว่า ทางราชการทหารงดเว้นให้

การงด

ถ้ามีระเบียบอยู่แต่ไม่ใช้ระเบียบนั้นชั่วคราว เรียกว่า งด suspend

การยกภาษีให้

ถ้าข้อผูกพันเกิดขึ้นเกี่ยวกับภาษีเป็นหนี้อันจะพึงชำระแล้ว ปลดหนี้นั้นให้ เช่นภาษีค้างชำระ แต่ยกให้ ไม่ต้องชำระ เรียกว่า ยกภาษีให้ remission

การลดภาษีให้

ถ้าข้อผูกพันเกิดขึ้นเกี่ยวกับภาษี เป็นหนี้อันจะพึงชำระแล้วลดหนี้นั้นให้ เช่น ภาษีค้างชำระ แต่ลดให้ เรียกว่า ลดภาษีให้ rebate

การคืนอากร

ของที่นำเข้ามาเพื่อกลับส่งออกไปอีกนั้น ต้องเสียค่าศุลกากรขณะที่นำเข้ามา แต่เมื่อกลับส่งออกไปอีกแล้วขอค่าศุลกากรนั้นคืนได้ ทั้งนี้ เรียกว่า การคืนอากร drawback

ผู้แทน

ในการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของเรา เช่นในศาลยุติธรรม เป็นต้น เราอาจมีหรือให้คนอื่นทำแทนเราก็ได้

ผู้ที่ทำการแทนเราโดยมีอำนาจทั่ว ๆ ไป จะเป็นผู้ที่เราเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้กระทำเช่นนั้นก็ดี หรือจะเป็นผู้ที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือศาลแต่งตั้งให้กระทำเช่นนั้นก็ดี ชื่อว่า ผู้แทน representative

เช่น ๑. ผู้แทนราษฎร ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งให้กระทำการแทนในสภาผู้แทนราษฎร แต่ผู้แทนนั้นย่อมปฏิบัติการตามที่ตนเห็นสมควรด้วยใจบริสุทธิ์ มิได้อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายประการใดเลย

๒. ผู้แทนรัฐบาล ได้แก่ ผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้งให้กระทำการแทนตามอำนาจทั่ว ๆ ไปที่มอบหมายให้

๓. เด็กยังไม่บรรลุนิติภาวะจะร้องขอต่อศาลด้วยตนเองไม่ได้ กฎหมายบัญญัติให้บิดามารดาเป็นผู้ปกครอง และเป็นผู้แทน หรือถ้าจำเป็นศาลอาจแต่งตั้งผู้ปกครองและผู้แทนก็ได้

ผู้แทนที่รัฐบาลส่งไปประชุม หรือเจรจาทำความตกลงเรื่องหนึ่งเรื่องใด เรียกว่า delegate ไทยใช้ว่า "ผู้แทน" เหมือนกัน

ตัวแทน

ผู้ที่เราตัวการ principal มอบอำนาจให้ทำการแทนเราในกิจการใด ๆ เช่น ธุรกิจเป็นต้น ชื่อว่า ตัวแทน agent

นักกฎหมาย

ผู้ที่เราจะมอบหมายให้ไปเรียกร้องและป้องกันสิทธิของเราในศาลยุติธรรมก็ย่อมเป็นนักกฎหมาย lawyer แต่นักกฎหมายอาจเป็นผู้ศึกษากฎหมายทางวิทยาการก็ได้ หรือเป็นผู้ประกอบอาชีพในทางกฎหมายก็ได้

นักนิติศาสตร

นักกฎหมายทางวิทยาการ ชื่อว่า นักนิติศาสตร jurist

เนติบัณฑิต

นักกฎหมายที่เป็นสมาชิกองค์การอาชีพว่าความ ชื่อว่า เนติบัณฑิต barrister

ทนายความ

นักกฎหมายซึ่งทำการแทนเราในทางกฎหมายทั่วๆไป ชื่อว่า ทนายหรือทนายความ attorney, solicitor

ถ้าจะบ่งว่าเป็นผู้ว่าความก็เรียกว่า ทนายว่าความ advocate

หน้าที่

หน้าที่ duty เป็นคำควบคู่กับสิทธิ right สิทธิ คือ สิ่งที่เราจะเรียกร้องเอาได้เมื่อเราจะเรียกร้องเอาสิ่งใดจากผู้อื่น เราก็ย่อมจะต้องมีข้อผูกพันที่จะต้องตอบแทนบ้าง ข้อผูกพันนี้แหละคือ หน้าที่ของเรา ซึ่งได้แก่สิ่งที่เราจะต้องปฏิบัติให้แก่ผู้อื่น

ข้อผูกพัน

ความผูกพันซึ่งฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ดังนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียกว่า หนี้ obligation แต่คนทั่วไปเข้าใจว่าหนี้คือ หนี้สิน debt ฉะนั้นในทางทั่วไปจึงแปล obligation ว่า ข้อผูกพัน หรือพันธกรณี

ตำแหน่งหน้าที่

คำว่า "หน้าที่" แต่เดิมหมายถึง ที่ป้องกันที่ทหารจะต้องประจำ เช่น หน้าที่เชิงเทิน แต่บัดนี้ หมายถึง กิจอันพึงกระทำ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ฉะนั้น ถ้าจะหมายถึงที่ตั้งที่ข้าราชการประจำอยู่ก็ใช้ว่า ตำแหน่งหน้าที่ post

ตำแหน่ง

แต่เราอาจได้รับตำแหน่ง position โดยที่ยังมิได้ไปประจำตำแหน่งหน้าที่ก็ได้ เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้ง นาย ก. เป็นเอกอัครราชทูต ณ กรุง ข. นาย ก. ก็มีตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตแล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าประจำตำแหน่งหน้าที่จนกว่าจะได้ถวายหรือยื่นพระราชสารตราตั้งในประเทศที่ตนไปประจำอยู่

อำนาจหน้าที่

ผู้มีตำแหน่งย่อมมีอำนาจและหน้าที่ อำนาจ หมายถึง สิทธิที่จะบังคับคนภายนอกให้กระทำตาม แต่จะใช้สิทธินั้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าจะบังคับให้ผู้มีตำแหน่งปฏิบัติตามความที่บัญญัติไว้ ก็พึงใช้คำว่า หน้าที่ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้รวมความทั้งสองอย่าง จึงใช้คำว่า อำนาจหน้าที่ attributions ดังได้ชี้แจงมาแล้วข้างต้น

ภาระหน้าที่

หน้าที่ที่เป็นภาระ อังกฤษเรียกว่า charge ไทยใช้ว่า ภาระหน้าที่

เจ้าหน้าที่

ผู้มีหน้าที่กระทำการอันหนึ่งอันใดย่อมเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งแต่เดิมหมายถึงหน้าที่ราชการ "เจ้าหน้าที่" จึงได้เป็นคำแปลของคำอังกฤษว่า competent authorities แต่ authorities หมายถึง ผู้มีอำนาจในการปกครอง ส่วนคำว่า "เจ้าหน้าที่" นั้น บัดนี้ขยายใช้สำหรับผู้มีหน้าที่ในบริษัทก็มี ด้วยเหตุนี้ "เจ้าหน้าที่" จึงกลายมาใช้แปลคำว่า competent เช่น พนักงานเจ้าหน้าที่ competent officer รัฐมนตรีเจ้าหน้าที่ competent Minister ฯลฯ

ฉะนั้น ในขณะนี้คำว่า เจ้าหน้าที่ จึงใช้แปลคำว่า competent outhorities, competent officers หรือ competent ก็ได้

การ

คำอังกฤษว่า Authority นั้น ใช้หมายความถึงองค์การสาธารณะ ซึ่งได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการบางอย่างก็ได้ เช่น Port Authority ไทยใช้ว่า การท่าเรือ

เจ้าพนักงาน

คำใดมีใช้ในกฎหมายและความนิยาม definition ไว้แล้ว เราก็ย่อมใช้ตามนั้น

คำว่า เจ้าพนักงาน official นั้น ประมวลกฎหมายอาญา นิยามว่า หมายความถึงผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราว ไม่ว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนเพื่อการนั้นหรือไม่

พนักงาน

ผู้ซึ่งมีหน้าที่การงานไม่ว่างานสาธารณะ งานของรัฐ หรืองานฝ่ายเอกชน แต่ต้องเป็นการงานซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ หรือบังคับบัญชา ชื่อว่า พนักงาน officer

การหน้าที่

การงานที่อวัยวะในร่างกายกระทำตามธรรมชาติ หรือหน้าที่ของมันนั้น ชื่อว่า การหน้าที่ function

การงาน

กิจการที่เราทำด้วยความเพียรพยายาม effort ชื่อว่า การงาน work

งาน

ถ้าจะให้มีนัยว่า การงานนั้น ต้องใช้แรงหรือมีลักษณะลำบากอยู่ด้วย ก็ใช้ว่า งาน labour

คนงาน

คนที่มีอาชีพรับจ้างทำงาน เรียกว่า คนทำงาน worker หรือคนงาน workman-workpeople

แต่ก่อนเคยเรียกว่า ลูกจ้าง employee แต่คนงานไม่ชอบ จึงได้เปลี่ยนมาเป็นคนงาน

ไทยเคยใช้ว่า กรรมกร labourer ซึ่งแปลคำที่รัชกาลที่ ๖ พระราชทานไว้ แต่บัดนี้ก็ใช้น้อยลงทุกที การที่จะใช้คำว่า "คนงาน" แทน "กรรมกร" นั้น ก็อาจอ้างธรรมนูญองค์การการกรรมกรระหว่างประเทศได้ เพราะในนั้นใช้ว่า คนงาน

แรงงาน

บริการ service ที่คนงานทำให้ในการผลิตเศรษฐทรัพย์เรียกว่า แรงงาน labour

คำว่า แรงงานนี้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้หมายความถึง service คือ แรงงานของผู้ประกอบวิชาชีพ เช่น แพทย์ ด้วย แต่เมื่อเรามีคำว่า บริการ ใช้แทน service แล้ว เราก็ใช้ "แรงงาน" แทน labour ได้

☆ ☆